

ПАНАЈОТ К. ГИНОСКИ

зограф, етнограф, фолклорист и лексикограф

(Галичник, 1841 — Врање, 1886)

Во текот на XIX век Мијаците даваат неколку значајни луѓе што одиграле несомнена улога во културниот, националниот и општествениот развиток не само на мијачкиот крај туку и во цела Македонија. Покрај Ѓурчин Кокале, лазарополскиот кехаја, кој оставил прва автобиографска творба во македонската книжевност¹⁾, треба да се споменат Анатолија Зографски игуменот на Зографскиот манастир на Света Гора и еден од обновувачите на Зографскиот манастир, којшто и денденешен ужива високо почитување кај зографците. Многу значајна е и улогата на Партенија Зографски, познатиот учебникар и прв Македонец—епископ отпрвин во Кукуш, подоцна и во други места, човек кај кого среќаваме и заложби за научна работа и личност што меѓу првите започнува со собирање народни песни од мијачкиот крај²⁾. Имињата на Ѓорѓи Пулевски, Крсте и Панајот Ѓиноски, зографот Дичо и др. - ни оддалеку не го исполнуваат списокот на заслужните Мијаци на народната пробуда кај нас. Меѓу овие заслужни луѓе одделно место му припаѓа на зографот, етнографот, фолклористот и лексикографот Панајот К. Ѓиноски*), за кого во нашата наука скоро ништо не е речено. Овој прилог треба да ја дополни оваа празнина.

¹⁾ А. Белић, Галички дијалекат, Српски дијалектолошки зборник, книга VII, САН, Београд, 1935, 275—315; д-р Томо Смиљанић—Брадина, Ѓурчин Кокале, главар лазарополски, Гласник Скопског научног друштва, књ. XXI, Скопје, 1940, 137—144; д-р Александар Матковски, Ѓурчин Кокалески, 1775—1863, Скопје, 1959, особено III дел, 223—271, каде што се дава автобиографијата на Кокале во факсимил.

²⁾ Филип Томов, Живот и дейност на Хаджи Партенија, архимандрит Зографски, епископ Кукушко-Полянски и митрополит Ѓнишавски, Македонски преглед, година X, кн. 1 и 2, Софија, 1936, 31—102; Блаже Конески, Кон македонската преродба. Македонските учебници од 19 век, Скопје, 1959, 26—43.

* Презимето на овој голем мијачки род се дава во разни облици: Ѓиноски, Ѓиноски, Ѓиновски; Панајот се потпишува: Ѓиноски, заради тоа во тој облик се користи ова презиме.

I

Животниот пат на Панајот Ѓиноски

1

Панајот Ѓиноски е најстариот син од четворицата синови на старовременскиот учител од Галичник Крсте Ѓиноски и Катерина Вељанова Пејчиноска од Лазарополе. Панајот е роден во Галичник 1841 година³⁾. Основното образование го добил кај татка си Крстета, долгогодишен учител по селата мијачки и во градовите Дебар и Тетово⁴⁾, како и во манастирот св. Јован Бигорски. Треба да се истакне фактот дека школувањето на Панајота се одвивало на словенски буквар, часослов и псалтир. Немаме конкретни податоци за тоа со кои словенски буквари се служел во својата учителска практика Крсте Ѓиноски, но покрај други словенски буквари (руски, српски, бугарски), што доаѓале предвид, треба да се спомене и делото на Анатолија Зографски, соплеменикот на Панајота, *Началное учение со молитви и утенија*, што е напечатено како прва книга во солунската печатница на папа Теодосија Синаитски, 1838 година.

На 14 годишна возраст Панајот станал зографски ученик, стапувајќи на работа кај познатиот зограф Ѓурчин Фрчкоски и во текот од три години го совладал овој уметнички занает со којшто се бавеле толку луѓе од неговиот крај, некои од коишто и истакнувајќи се како многу даровити уметници (на пример зографот Дичо). Како зограф Панајот Ѓиноски некое време работел во местото Карлово, во Бугарија. Таму Панајот се разболел — ја повредил ногата во глуждот и му се отворила рана. И покрај усилбите на тамошниот лекар, Стефан Српчето, од Лесковац, за да му ја излекува ногата, раната цели три години не зарастувала, така што Панајот бил принуден да се врати во својот роден крај, за да се обиде таму да ја оздрави ногата. Но и во Галичник раната тешко зарастувала, така што Панајот, според пишувањето на брат му Алексо, многу години лежел болен: „лежећи код своје куће 17 година занимао се читањем књига и писањем. Сабирао је народне песни, приче, пословице и изреке (досетке); описао је народне обичаје у Галичнику и околина Дибре⁵⁾“. Зборувајќи за работата на Панајота во времето на болеста, Алексо го истакнува фактот дека неговиот брат имал убав ракопис — што е

³⁾ Основните податоци за биографијата на Панајот Ѓиноски ги дал брат му на Панајота, Алексо Ѓиноски, 1892 година и нив ги објавил П. А. Ровински во руското списание „Живая старина. Периодическое издание отделения этнографии Императорскаго русскаго географическаго общества, Год. IX, выпуск I, С. — Петербург, 1899, 15—17, отпрвин на руски јазик, 15—16, потоа на српскохрватски јазик, 16—17, како што било во оригиналниот текст. Понатаму во текстот се споменува скратено: ЖС; д-р Јован Хаџи Васиљевиќ, Просветне и политичке прилике у јужним српским областима у XIX веку, Београд, 1928, 287, заб. 1, пишува дека Панајот бил роден „око 1840 г.“. Понатаму во текстов ова дело на Ј. Х. Васиљевиќ го наведувам како Ј. Х. Васиљевиќ, Просветне.

⁴⁾ Д-р Јован Хаџи Васиљевиќ, По тетовској области, Браство, књига XXXIX, 1938, 211.

⁵⁾ ЖС, 116.

Сл. 1. – Фотографија на Панајот К. Ѓиноски. Сега првпат се објавува. Најдена во заоставштината на П. К. Ѓиноски што ја чуваат сестрите Надежда и Радмила Ѓиновски

сосема точно — и дека пишувал лежејќи. Од материјалите што ги собирал Панајот, во Зборникот што го објави П. А. Ровински, недостасуваат приказните „приче“, пословиците и изреките, за коишто материјали говори Алексо Ѓиноски во својата биографија за Панајота. Паѓа в очи дека Алексо ништо не кажува ни за тоа дека Панајот, заедно со татка си, дал еден убав препис на една ерминија, односно дека „оставил“ и еден вечен календар. — Иако со време му оздравела ногата — Алексо пишува дека тоа дошло како последица од јаката храна, што почнал да ја зема по препораката на еден лекар, Алексо му го кажува и името: д-р Фогол—, Панајот останал сакат: „остаде му нога сабрана у жилама испод кољена услед двадесетгодишњег боловања”⁶⁾. Поради овој физички недостаток, врањанците подоцна, а веројатно и неговите галичани и други Македонци, што живееле во Врање по ослободувањето на истото од Турците, го викале „топал”, иако Панајот можел, со помош на патерица, да се движи. Поради оваа несреќа што ја имал со ногата, „тој ни напомня в това отношение Вука Караджич”, вели на едно место Марко Григоров, негов соплеменик, кога говори за јазикот на текстовите што ги запишал Панајот Ѓиноски⁷⁾. Од времето додека Ѓиноски живееле во родниот крај, Панајот, покрај со собирање народни умотворби, бележењето народни обичаи и слична работа, извесно време како да бил и учител-помошник на татка си Крстета⁸⁾.

2

Во биографскиот напис на Алекса Ѓиноски за Панајота Ѓиноски, без некои подробности и објаснувања, се истакнува фактот дека Крсте Ѓиноски со своето семејство, во 1881 година се преселил од родниот крај во Врање, кое туку што било ослободено од Турците и станало граничен град на Србија кон Турција. Нас би не интересирале причините зошто фамилијата на Ѓиноски била принудена да го напушти родниот крај, но за жалост, Алексо за тоа ништо не кажува. Единствениот биограф на Панајота, покрај Алексо, Томо Смиљаниќ—Брадина изнесува претпоставка дека фамилијата на Ѓиноски морала да пребегне во Србија, барајќи засолниште од некаква освета, што им се заканувала на Ѓиноски⁹⁾.

⁶⁾ ЖС, 116.

⁷⁾ Марко Григоров, Критичен поглед на обнародованите материјали по малорекански (мијачки) говор. Известия на Семинара по славянска филологија при Университета в Софија, книга II, Софија, 1907, 463, заб.

⁸⁾ Томо Смиљаниќ—Брадина, Панајот Крстевин Ѓиноски, Јужни преглед, Скопје, Јубиларни број, август 1927, 15; Ј. Х. Васиљевиќ, Просветне, 131.

⁹⁾ Томо Смиљаниќ—Брадина, Спомнатото дело, 16; — За напуштањето на родниот крај од страв од освета говори и старата ќерка на Теофил Ѓиноски, којашто денеска живее во Титоград, во длабока старост. Таа знае дека Васил Ѓиноски ранил некој Турчин па, и покрај тоа дека дал како откуп неколку кеси злато, морал да пребегне во Црна Гора, во Подгорица, каде подоцна ќе дојдат и Теофил и Алексо Ѓиноски со нивните фамилии (*Вина Челебиќ*, Зограф Василије Ѓиновски, „Побједа”, Титоград, бр. 18 од 29 април 1962).

Смиљаниќ—Брадина раскажува дека браќата на Панајота¹⁰⁾ биле луѓе со немирен дух и дека, во една караница, убиле некој Арнаутин, поради што морале да го напуштат родниот крај и да пребегнат во Врање. Кон ова објаснување, би можел да се земе во обсир и економскиот момент, којшто, често, бил причина за одење на печалба, а во часов за новоослободените краеве на Србија биле потребни разновидни работници, и учители какви се и стариот Крсте, а и Панајот, и други работници, какви се останатите синови на Крсте П. Ѓиноски. На тој начин, во Врање се нашла, по ослободувањето од Турците, цела мала колонија македонски и други печалбари и политички емигранти од Македонија и од денешните области на Космет; некои од овие со оружје в рака се префрлале преку границата, навлегувале длабоко во неослободените краишта и ја вознемирувале турската власт, одмаздувале на разни насилници и со себе враќајќи се назад воделе луѓе на коишто им дотежнала турската власт и биле спремни да се борат за отфрлањето на истата, па во Србија, и конкретно во Врање, можеле да се организираат и да се приготвуваат за рушење на вековното турско владеење. Еден од поистакнатите борци против Турците бил Спирос Црне, од Прилепско, опеан во македонската

¹⁰⁾ Крсто Ѓиноски имал четворица синови: покрај Панајота уште Теофила, Василија и Алекса. Во Врање Алексо убаво го развил својот фотографски занает, а Теофил и Васил градежништвото и живописот. Од Врање тројцата браќа Ѓиноски, по смртта на Панајота и на родителите, се преселиле во Подгорица, Црна Гора, каде Теофил и Васил изработувале иконостаси и зографисале разни цркви, а Алексо се бавел и со фотографскиот занает. Набргу едно подруго умреле Теофил и Алексо, а Васил останал последен. Од овие Ѓиноски произлегуваат црногорските Ѓиноски, што во текот на времето се раселиле по цела Југославија; за работата на Теофила и Васил Ѓиноски имаме едно сведоштво на Петар Костиќ, Споменница десетогошњице призренске богословско-учителске школе 1871—1921, Београд, 1925, 29, забел. 1: „Браќа Ѓиноски: Теофил и Васиљ, родом из Галичника, живописали су многе цркве у Ст. Србији и Црној Гори“; — Васил Ѓиноски, во 1878 г. изработил неколку фрески во манастирот св. Јован Бигорски („Вардар“; Скопље, бр. 572, 31. VIII. 1935, стр. 5); Л. Милетиќ во Списание БАН, 16, стр. 7 годината на изработката на овие фрески ја става во 1871.—Дури сега се добиени некои конкретни податоци за дејноста на браќата Ѓиноски во Црна Гора. Приготвувајќи ја оваа моја студија, јас побарав од фамилијата на Ѓиноски (во Белград и Титоград) известие за тоа какви материјали тие имаат од Панајота, односно од останатите Ѓиноски. Моето барање податоци за Панајота и останатите Ѓиноски ѝ даде повод на Гина Челебиќ да го напише написот: „Зограф Василије Ѓиновски“ и да го напечати во титоградскиот весник „Побједа“, бр. 18 од 29 април 1962 г., донесувајќи низа интересни податоци за Василија Ѓиноски, и објавувајќи една негова фотографија и факсимил од еден извештај на Василија. Написот на Челебиќ е напишан врз база на сеќавањата на старата ќерка на Теофил Ѓиноски и врз база на некои архивски материјали. Од написот се гледа дека божем, Васил го научил зографскиот занает во Русија и дека долго време изработувал иконостаси по Македонија, Србија, Босна, Далмација и Црна Гора. Во Црна Гора дошол по покана на владиката Иларион. Од еден извештај на Василија, испратен до цетињската архиепископија (!), се гледа дека Василије работел на иконостасите до 1894 година заедно со браќата Теофила и Алекса, а по нивната смрт му помагал син му Миливоје. Од 1872—1910 година Василија Ѓиноски (со помошта на браќата и синот) изработил 95 иконостаси. Челебиќ, кон овој сигурен податок, дава и претпоставка: „Се смета дека Васил, изработил повеќе од 150 иконостаси на старите српски манастири, не сметајќи ги црквите и манастирските ќелии“, што не ми звучи многу убедливо, особено ако оваа претпоставка се базира на сеќавањата на старата ќерка на Теофила, чиешто сеќавање е „Раскинато, матно, несигурно“, како што забележила Челебиќ,

народна песна како одмаздучач на насилникот Кјучук Сулејман и главен јунак во драмата напишана од Марко Цепенков „Спиро Црне“. Спиро Црне често престојувал во Врање во тоа време и, токму во годината кога Ѓиновци се преселиле тука, поради некои несогласувања со новата српска влада која, од тактични причини, наредила од Врање да се отстранат за извесно време емигрантите од Турско, со чета другари ја преминава границата и во април 1881 година, точно на 22 април таа година загнува од турската заседа¹¹⁾. Во Врање, од каде требало да се гледа „што се работи низ Вардар до Солун“, како што пишува Сретен Ј. Поповиќ¹²⁾, доста добро се аклиматизираат Крсте и неговите синови; за Панајота податоци дава еден негов современик, Јован Хаџи Васиљевиќ¹³⁾, кој знае дека куќата на Ѓиноски била секогаш отворена за македонските емигранти и за граѓаните што доаѓале да се фотографираат, бидејќи во Врање најмалиот син на Крстета, Алексо отворил и фотографски ателје. Од ова време позната е една претставка што Алексо Ѓиноски ја испратил до архимандритот Сава, некогашен управител на богословијата во Призрен и администратор на врањската епархија и побарал од него дотичната претставка да биде испратена на надлежно место, за да му се даде можност на Алексо да оди во Македонија и Стара Србија и да ги фотографира сите манастири, тврдини и други знаменитости¹⁴⁾. — Во Врање Панајот го продолжува своето школување. Поради одминатите години за редовно школување, Панајот приватно се готвел да ја заврши нижата гимназија во Врање, токмејќи се за учител во Галичник, откако ќе биде ослободен од Турците. Кон кажувањето на Алекса Ѓиноски за напорите што ги вложувал Панајот да го заврши школувањето, имаме некои податоци, што ги соопшти д-р Јован Хаџи Васиљевиќ, кој што се сеќава дека Панајот, макар што бил 40 годишен човек, се дружел со учениците, меѓу кои спаѓа и спомнатиот Хаџи Васиљевиќ, од кои земал на послуга потребни школски книги. Зборувајќи за Панајота, Јован Хаџи Васиљевиќ знае дека тие повеќе го викале со името Пане, Панча и Панта, отколку Панајот¹⁵⁾. Имаме некои податоци од коишто се гледа дека Панајот бил учител „за више образование“ во Бујановац, каде бил учител и Крсте¹⁶⁾. Според истиот соопштувач, во 1885 година, кога била затворена школата во Бујановац, Панајот со татка си минале

¹¹⁾ д-р Јован Хаџи Васиљевиќ, Спиро Црне Големцијоски, Јужни преглед, Скопје, 1933, св. 1, 22—30;

¹²⁾ Сретен Ј. Поповиќ, Путовање по новој Србији, Београд, 1950, 552; Сретен Ј. Поповиќ во својата книга забележил неколку македонски народни песни, од коишто поголемиот дел од македонски бегалци во Врање.

¹³⁾ Ј. Х. Васиљевиќ, Просветне, 288, забел.

¹⁴⁾ Државен архив на Србија. Фонд на Министерството на просвета, Ф XIV, бр. 74/1881; под бр. 850 од 29. X. 1881 архимандритот Сава го препратил писмото од Алекса Ѓиноски до Министерството на просветата, а под бр. 8048 од 5. XI. 1881, Министерството на просветата бара да се испратат фотографски снимки изработени од Алекса, за оценка, и програма на работа на Алекса во Македонија и Стара Србија.

¹⁵⁾ Ј. Х. Васиљевиќ, Просветне, 288, забел.

¹⁶⁾ И в а н И в а н и ћ, Српске манастирске, сеоске и варошке школе у Турској, Годишњица Николе Чуџића, књига XXII, 1913, 253,

во Врање кај Алексо и Васила, синовите на Крстета¹⁷). Од 1885 година имаме уште еден податок за дејноста на Крсте во Врање. Во врска со акцијата на Бугарите спрема Македонија и претензиите нивни да ја заграбат Македонија, и во Србија биле одржани низа собири на коишто македонските емигранти се спротивставувале на бугарските претензии. Еден таков собир бил одржан и во Врање на 10. III. 1885 година и на тој собир претседател бил Крсте Ѓиноски¹⁸). Кусо време пред својата смрт Крсте Ѓиноски бил испратен во Македонија со цел да отвори училишта по разни места и „Благодарејќи на неговото залагање, истата година (школската 1887/88) се отворени српски училишта во Маврово, Лазарополе, Галичник и во некои места во Тетовска нахија“¹⁹).

Меѓутоа надежта на Панајота дека ќе може да оди во Галичник за учител, не се остварува, бидејќи доаѓа смртта — и тој останува за вечно на врањските гробишта. Пишувајќи за смртта на својот брат Панајот, Алекса не дава никакви поблиски детали за тоа од која болест умрел. Како ден на смртта на Панајота го означува 6 август 1886 година, додавајќи дека тогаш Панајот имал 45 години. Податоците за смртта на Панајота, како што ги дава Алексо, ги презема и Томо Смиљаниќ—Брадина во спомнатиот негов труд за Панајота Ѓиноски²⁰), како и оние што потоа пишувале за Панајота²¹).

Во давањето датата на смртта на Панајота, како и во поглед годините на староста на брата си, биографот Алексо е неточен. Истражувајќи го престојот на фамилијата на Ѓиноски во Врање, имав можност да утврдам, во архивските книги на црквата св. Троица во Врање, кога умреле Панајот, татко му Крсте и мајка му Катерина, колку години имале и од кое место биле, покрај и некои други интересни податоци: за болеста од која умреле, во која година од животот умреле и со што се занимавале во Врање.

Врз база на податоците што ги дава „Протокол умрлих врањске саборне цркве храма св. Троице“, под бр. 352, на стр. 23, се дознава дека Панајот умрел во Врање на 8 август 1886, од сипаници и дека имал 44 години возраст. Од податокот што го дава овој Протокол се гледа дека Панајот имал прекар „топал“²²). — Во Протоколот на умрените

¹⁷) Иван Иваниќ, Спомн. дело и место.

¹⁸) Д-р Климент Цамбазовски, Културно-општествените врски на Македонците со Србија во текот на XIX век, Скопје, 1960, 153.

¹⁹) Д-р Климент Цамбазовски, Спомн. дело, 183.

²⁰) Томо Смиљаниќ—Брадина, Спомн. труд.

²¹) Биографијата на Панајот Ѓиноски ја даде Ј. К(остовски) во „Нова Македонија“ во написот за „Зборникот на Панајот Ѓиноски“ (1. I. 1952); податокот за годината на раѓањето на Панајота: 1890, што е даден во „Нова Македонија“, во една белешка од 27. I. 1958, е погрешен; Enciklopedija Jugoslavije III, 201 донесе кратка информација. и Милан Ракочевиќ, Ко је био Панајот Крстевиќ Ѓиновски, в. Правда, Београд, 28. III. 1939.

²²) Дословното соопштение за смртта на Панајот Ѓиноски во Протоколот на умрените гласи: „Панајот син Крста Ѓиновски, топал, жител врањски умро у Врању 8 августа 1886, у 6 сати поподне, 9 сахрањен...“, Како место на раѓањето на Панајота е наведено „Лазаропоље — дебарско“. година на староста 44, а болеста „умро од богиње“. Службениот податок, за денот на смртта како што се гледа, се разликува од оној што го дал Алексо во био-

се забележени податоци и за смртта на родителите на Панајота: тие умреле едно подруго — од туберкулоза: мајка му „након 16 месеци код неџа леже и неџова мајка; а након 22 месеца и неџов отац Крсто сви један до другога”²³). За време на престојот во Врање Крсте со неговите деца се снашле некако: стариот Крсте, покрај тоа што едно време бил учител во Бујановац, во Врање се бавел и со подврзување книги, а секако дека меѓу македонските емигранти уживал голема почит, бидејќи, како што се рече понапред, на споменатиот собир од 10. III. 1885 година бил и претседател. Алексо (изгледа и Васил) добро заработувал со фотографскиот занает. По смртта на Панајота и родителите, преостанатите Ѓиновци го напуштаат Врање и одат во Црна Гора, како што се рече веќе еднаш.

II

За зографската, етнографската, фолклористичката и лексикографската работа на Панајот Ѓиноски

1

Од биографијата на Панајот Ѓиноски се гледа дека тој во млади години се бавел со зографската уметност, со којашто се бавеле толку луѓе од неговиот крај во минатото и особено во XIX век, од кој век се познати низа тајфи на мијачки зографи и копаничари.

За жалост не ми се познати некои зографски остварувања на Панајот Ѓиноски од Карлово или некаде од Македонија. Но во врска со зографската уметност познато е дека Крсте Ѓиноски и Панајот дале еден препис (или и превод) на познатиот прирачник за зографската уметност — ерминија, или како што се наречува во преводите од грчки „сказание зографическое”. Пишувајќи за Панајота, Томо Смиљаниќ — Брадина знае од некаде дека Панајот заедно со татка си Крстета дале прв превод од ерминијата од грчки на мијачки говор²⁴). Говорејќи за преписот на ерминијата што го направиле Панајот и Крсте Ѓиноски, Ј. Х. Василевиќ е поинформиран од Смиљаниќа, бидејќи го имал во свои раце овој препис и, во спомнатата своја книга Просветне... го дава

графијата на Панајота за два дена, а годините на староста за една година, што би можело да предизвика дискусија, Панајот да е роден 1842 година. Интересно е и соопштението дека Панајот бил божем роден во Лазарополе!

²³) ЖС, 116; и во Протоколот на умрените на соборната црква во Врање, бр. 204, страна 51: „Катерина, жена Крсте Ѓиновски, подвезар књига, жител Врања”, умрела на 27 ноември 1887 година, во 8 часот попладне, во 63 година старост, од „ектика”. Користејќи ја биографијата на Панајота од Алексо Ѓиноски, се рече дека Катерина е родена во Лазарополе. Меѓутоа како родно место на мајката на Панајота во Протоколот на умрените се означува „Тресонче — дебарско”! — Податоците за смртта на Крсте Ѓиноски се дадени во спомнатиот Протокол под бр. 109, на страна 63: „Крсто Ѓиновски, књигоподвезивач, жител Врањски, умро 2 јуна 1888, утрисати поподне, сахрањен 3 јуна”. Место на раѓањето: Галичник, година на староста 74. И Крсте Ѓиноски умрел од „ектика”.

²⁴) Томо Смиљаниќ—Брадина, Панајот... 18.

записот што се наоѓал на преписот на ерминијата. Од овој запис²⁵⁾ се гледа дека ова сказание „зографическое“ Панајот и Крсте го препишале во септември 1867 година. Од записот што го направиле синот и таткото Ѓиноски се гледа дека станува збор за трет препис од ерминијата (првиот препис — превод бил сторен од зографскиот монах Иларион на Света Гора, вториот од прилепскиот учител Христо Хаџи Константиновиќ, во 1818 година). Ј. Х. Васиљевиќ во своето дело донесува и некои партии од преписот на ерминијата, што го направиле Ѓиноски, истакнувајќи го фактот дека и овој препис на ерминијата, како и некои други преписи од овој крај, содржел податоци — опис на „Стый србски просвѣтителѝ и ерасри“ (архиепископите Сава Немањиќ, Арсенија, Сава II, Никодим, Ефрем, Максим; Симеон Мироточиви, Петар Коришки, Јоаникиѝ Девички; Стефан Дечански, Стефан Стиљановиќ, Јоан Деспот; покрај за овие личности дадени се и описи на: Димитрија, митрополитот Ростовски и Наум Охридски). — За време на престојот во Врање Панајот, ако не работел на зографскиот занает, секако можел поодблизу да се запознае со некои успели зографски творби на својот соплеменик, познатиот ширум Балканот зограф Дичо, којшто во 1859—1860 година за врањската црква св. Троица изработил повеќе икони на разни светители од коишто се, според мене, најуспели оние медаљонски творби на кои се прикажани некои сцени од животот на испосникот Прохор Пчињски²⁶⁾. — Инаку за оваа ерминија и нејзината судбина да се види кај Светозар Радојчиќ, Старине црквеног музеја у Скопљу, Скопље, 1941, 25.²⁷⁾.

²⁵⁾ Ј. Х. Васиљевиќ, Просветне... 285.

²⁶⁾ Асен Василиев, Дичо Зограф, Македонска мисъл, Год. I, кн. 7—8, Софија, 1946, 377—380.

²⁷⁾ Преписот на Крсте и Панајот Ѓиноски од 1867 не е „најстарији очувани и датирани наш препис сликарског приручника“, бидејќи ние имаме сочувани ермини од 18 и од 19 век, пред преписот на Ѓиноски. Така најстарата досега позната наша ерминија е таа од Горѓи Зографски, што има запис од 1728 година: Б л а ж е К о н е с к и Граматика на македонскиот литературен јазик, дел I, Скопје, 1952, 15—16. Денеска се чува во ракописниот оддел на Катедрата за историја на книжевностите на народите на ФНРЈ при Филозофскиот факултет во Скопје. Во истиот оддел се чува и една друга ерминија, на која се наоѓа запис: С и љ к н и љ а г л а г о л е м а љ Е р м и н и ѝ — е с т љ љ Х р и с т е т а х а љ К о н с т а н т и н о в и ч а — о у ч и т е л љ п р и л е п с к а љ г р а д а — 1 8 1 8 г о д а љ Х р љ т а. — Впрочем и во преписот на ерминијата што го направиле таткото и синот Ѓиноски, јасно се истакнува фактот дека во случајот станувало збор за трет препис на овој сликарски учебник бидејќи од записот сторен на овој препис од ерминијата се вели дека прв препис на ерминијата дал на Света Гора Иларион, монахот Зографски, а втор препис бил од Христо Хаџи Константиновиќ од Прилеп — тоа е погоре спомнатата ерминија со запис од 1818 година. Би требало да се допушти можност преписот од ерминијата на Ѓиноски и да не е ни трет препис, бидејќи нам ни е позната и ерминијата на Дичо Зограф, на која е означена 1844 година, како година кога е препишана (А. Василиев, Дичо Зограф, на спом. место, 383—384). Преписите на ерминиите од 1728 и 1818 се чуваат во Ракописниот оддел на Катедрата за историја на книжевностите на народите на ФНРЈ при Филозофскиот факултет во Скопје, Инв. бр. 3917 и Инв. Р. 108.

Панајот Ѓиноски станува познат како собирач на мијачки народни песни, во поново време како лексикограф и како човек што, меѓу првите Мијаци, се зафатил со опишување географската положба на мијачкиот крај и со приказ на обичаите на Мијаците. Во врска со описот на обичаите мијачки и со географскиот приказ на Голема и Мала Река, уште П. Ровински можел да стори некои забелешки по однос на прецизноста и точноста на дадените описи, истакнувајќи го фактот дека описите на Панајота не се комплетни. Ровински можел, секако со помошта на браќата на Панајота, да констатира дека во описот на народните обичаи кај Мијаците недостига описот на обичаите што се во врска со Божикот и околу крсното име; доколку станува збор за описот на свадбените обичаи, Ровински констатира дека Панајот ги опишал само оние обичаи што спаѓаат во првиот дел од свадбените обичаи, додека надополнувањата на свадбените обичаи, што ги сторил Алексо Ѓиноски, биле толку несредени и неразбирливи, што Ровински сметал за поумно да не ги зема предвид при објавувањето на Зборникот на Панајота, отколку да се мачи околу нив. Ровински му прави забелешки на Панајот Ѓиноски и во поглед на географскиот приказ на Голема и Мала Река, укажувајќи на некои неточности кај Панајота, но нив ги оправдува со тоа што авторот — Панајот не умеел достатно правилно да се ориентира по страните на светот. Во овој поглед забелешка на Панајот Ѓиноски му прави и Томо Смиљаниќ—Брадина, но и тој го оправдува Панајота со тоа што овој „не можел да патува”. Доколку станува збор за описот на народните обичаи, особено тие околу свадбата, Смиљаниќ—Брадина тврди дека публикуваниот дел на овие обичаи бил потполн и даден „до ситници”. — На времето кога Панајот Ѓиноски ги опишувал народните обичаи на Мијаците и ја давал географско-топографската слика на својот роден крај, — неговите описи претставувале многу корисни материјали. Денеска, скоро осумдесет години по пишувањето на Панајота Ѓиноски, ние ги имаме во детали, и стручно, опишани и народните обичаи и верувањата кај Мијаците и географската положба на овој крај на Македонија, вклучувајќи ги тука и народните песни, од коишто сега дел напечати Мијакот д-р Томо Смиљаниќ: *Старе народне мијачке песни*²⁸). Од едно соопштение на Смиљаниќ се гледа дека тој има запишано 447 „стари” мијачки песни, што претставува најголема збирка на мијачки народни песни досега собрана. Од споредувањата што сум ги сторил меѓу песните објавени во Зборникот на Панајот Ѓиноски и тие што сега ги објави Смиљаниќ, се гледа дека станува збор за голем број варијанти, познати кај Ѓиноски и другите собирачи на мијачки народни песни.

Објавувајќи ги материјалите на Панајот Ѓиноски, што ги добил од Алекса Ѓиноски по доаѓањето на овој во Црна Гора, рускиот конзул

²⁸) во Гласник Етнографског института САН, књига IX—X, 1960—1961, Београд, 1961, 139—170.

во Црна Гора Павел А. Ровински²⁹), откако дава краток увод, во којшто ја изнесува содржината на заоставштината на Панајот Ѓиноски и ја истакнува вредноста на материјалите што ги објавува, поради тоа дека се пишува од домородец и на чист народен, мијачки јазик, П. А. Ровински, во продолжетокот на биографијата на Панајота Ѓиноски (од Алексо Ѓиноски), го донесува оној дел од Зборникот што нему му се чинело дека ќе е интересен за науката³⁰). На прво место го донесува описот од Панајота на „Народни мијачки обичаи“. Во описот се зафатени следниве народни обичаи: 1. Водици (Напрежни обичаи на водици, Гости на вечера у кумот); 2. Водопост (Водици, Одење по крсти, Гости на ручек у кумот, Одење на ортија); 3. Адет во сирници; 4. Сирни поклади; 5. Адети на Лазарица; 6. Адет на Ѓурѓев-ден (23 апр.); 7. Адет на Еремија (1 мај, дењ мајов); 8. Слушање пилето (кукавицата); 9. Попраќање солунци; 10. Адет на Цветници, 11. Летник („Л е т н и к го наречуваме првиот дењ мартов“); 12. Адети на раѓањето (Бричење); По овие обичаи Панајот ја опишува и женската облека; 13. Руво момичинско (и : Невестинско облекло). — Целиот овој материјал е објавен во ЖС, IX, выпуск I, Отдел II, стр. 17—129. Во вториот продолжеток на Зборникот, ЖС IX, выпуск II, отдел II, стр. 236—250 објавен е остатокот од описот на народните обичаи и географско-топографскиот приказ на Мала и Голема Река со некои соседни области: 14. Свадбени адети. Се рече понапред дека Панајот не стасал да ги опише сите свадбени обичаи кај Мијаците. Опишани се: Адети пред свадба (а. Вршење-вршитба, просидба, завршување, договарање; б. Со живо стребро; в. Муштулок или довршување; г. С костени; д. За на stroj што носит свекорот;).

Во географско-топографските материјали на Панајота се опишуваат: 1. Мала и Голема Река или Долна Река и Горна Река; 2. Јозик и рufет и вера; 3. Села во Мала-Река; 4. (села што се наоѓаат во Охридско-струшко-дебарско;); 5. (села што се наоѓаат во областа што ја населуваат Мијаците — 20 на број со ознака на населението, бројот на куќите, дали има поп; истиве податоци и давање имињата на црквите се даваат и за селата охридско-струшки-дебарски зафатени во описот под точка 4; наместа се даваат податоци и за оддалеченоста на одделни села од Охрид,

²⁹) Павел А. Ровинский, филолог бил претплатник од Прага на Зборникот на Миладиновици; тој е автор на познатото дело „Черногория в ея прошлом и настоящем“, во IV тома; материјалите на Панајот Ѓиноски ги објавил во списанието „Живая старина“ (да се види овдека забелешка 3) под заглавие: *Сборник Панайотиа Ѓиновскаго из села Галичника (в Дебрах) — (Песни обычаи и разный мелкий материал)*, ЖС IX, вып. I, С.—Петербург, 1899, 113—129; вып. II, 236—250; год. X, вып. I—II, 230—250; год. XII, вып. III—IV, 429—436; год. XIII, вып. II, 228—235, год. XIV, вып. I—II, 1905, 181—202.

³⁰) Дел од заоставштината на Панајот Ѓиноски се пази во архивата на Руското географско општество во Ленинград. А. М. Селищев, Полог и его болгарское население, Софија, 1929, 140, заб. 4. Потребно е проучување на таа заоставштина бидејќи таму има и необјавени материјали кај Ровински, а и тие што ги објавил Ровински трпат од страна на коректноста на јазикот; често има и некои работи што немаат многу смисла. За изданието на Ровински еве што рече А. Белик: „... само издање Ровинскога кипти од грешака свакојаке врсте“ (Наведеното дело, 229). Подробна анализа на поголемиот дел од Зборникот во поглед на јазикот дал Марко Григоров (во спомнатото дело овдека во забелешка 7).

односно Дебар); 6. Маалски или семејни презимиња во Маврово (овие податоци ги добил од Шпиро Лазороски од Маврово во 1883 година), со бројот на куќите; 7. Село Сушица. — Покрај овие материјали, во одделна група (Ровински ја означил со IV) се даваат „Смешани и ситни материјали”, и тоа: 1. Список на убиени, ранети и ограбени луѓе во времето од 1882—1885 година приближно; 2. Во оваа точка се даваат податоци за чумите што го биле Галичник, според сеќавањата на Макрија А. Станишевски. Чудни се одредувањата временски на некои од овие (четири) чуми: првата „Кога паднал од коњот поп Богоја над воденицине” — Кон оваа точка Ровински забележил дека во материјалите на Ѓиноски биле дадени и „Галички синори”, но тој не ги публикува. Во 3 точка на оваа група материјали се даваат некои податоци од историјата на манастирот св. Јован Бигорски. На крајот, под точка 4, Ровински ја донесува следнава анегдота од записите на П. Ѓиноски, што, според Ровински, ги карактеризира месните обичаи:

„Во едно село, кога служил попот литургија, не го слушале селаните; си играле в црков играчки. Попот пошол коде владиката, да се плачет. Дошол владиката в село, да и поучит селаните. Утрината зеле да служат, селаните зеле да вревит, како што си имале адет. Викнал попот од олтар: „М’лчите, селани; што је таја врева! Аљ владика облекаме или на магаре самар клавиаме?” После влегол владиката во столот, шмркал в нос мрва бурнут. Го видел некој старец, си го наплнил чибукот со тутун, пошол да го запалит од свештаникот. Свакал владиката: „Какви рисјани сте, што пиете в црков тутун!” — А стариот му рекол: „Овеја (тутунов) и теја (бурнутот) не је едно гомно?” — После владиката зел да кажуват слово. А еден старец спроти него зел да плачет и да ронит слзи. Владиката го видел коде плачет и си рекол сам со себе: „Сполај ти, Господе! имал овде еден рисјанин.“ Откако свршиле литургијата, [Селанецот] се сетил од речта своја, си избегал дома, и селаните по него си пошле дома. А владиката останал пред црков сам. Прашал некого: „Коде му је куќата на стариот, што плачеше в црков?” Во теја време врвеле туе говедата селски, му одговориле: „По говеди, по говеди (оди) Господине, кораво(!) ка послѣ во куќата негова”. Владиката пошол тамо. Му рекол на стариот: „Многу ми беше мило, кога те гледаф коде плачеш, кога кажуваф словото в црков. „А стариот му одговорил: „Како да не плача, Владико свети! Кога си имаф еден јарец, ми се учркали од една краста; брадата му беше истум како твојата. Кога кажуваше словото ти, ми текна за него и ми се дожали. За теја ми се заплака”. А владиката од моки рекол: „Аљ имат негде место да прошета?” — Излегле над куќата под една сенка. На владиката му се пило вода, му сакал на стариот да му донесет. Му донесле за почестија во некој череп шербет од круши. Владиката чинал аљ је вода, се напил. Не му дошол шербетот на табѣт, го фрлил черепот, го скршил. А стариот му (се) развикал: „Господине, господине! Не ти го донесофме черепот да го скршиш, токо да пишеш. Бабата три години се мокала во него, а сега во што ка се мокат? Аљ в капата?”. (Во текстот се сторени некои посетни интервенции, испра-

вени се очигледни печатни и други грешки; инаку анегдотата е единствен прозен текст во Зборникот на Панајот Ѓиноски, покрај описот на обичаите и географско-топографскиот приказ на мијачкиот крај³¹).

3

Во третиот продолжеток на Зборникот на Панајот Ѓиноски П. А. Ровински дава „Редакциски забелешки“ (ЖС, година X, выпуск I—II, 230—231) и го донесува првиот дел од мијачките народни песни. Во „Редакциските забелешки“ П. А. Ровински пред сè го повторува мислењето (кажано веќе еднаш во предговорот) за вредноста на народните песни што ги содржи Зборникот на Панајот Ѓиноски. Кога говори за материјалите што ги оставил Ѓиноски, Ровински забележува дека целиот материјал на Ѓиноски не бил среден³²) и дека имало и „многу одделни листови, напишани со разни раце“ (Ровински можел да разликува уште ракописи од четири други запишувачи, покрај ракописот од Панајот Ѓиноски). Ова тврдење на Ровински говори за тоа дека Панајот Ѓиноски, покрај тоа што самиот запишувал народни песни, такви добивал и од други запишувачи; некои од записите, според пишувањето на Ровински, биле сторени и со молив. Во објавувањето на песните од Зборникот на П. Ѓиноски, Ровински пропуштил да ги означи оние песни што не биле запишани од П. Ѓиноски, што е за жалење. Во своите „редакциски забелешки“ Ровински говори и за правописот на Панајот Ѓиноски, истакнувајќи го фактот дека Панајот покрај употребата на букви од црковната азбука употребувал и некои букви од српската азбука: j, љ, њ, ђ, њ, џ.

По „редакциските забелешки“ на Ровински, во неколку продолжетоци се печатат мијачките народни песни запишани од П. Ѓиноски и некои негови соработници. Ова го претставува најобемниот дел од заоставштината на Панајот Ѓиноски; „Најважното во овој Зборник го сочинуваат песните“ изјавува Ровински. Со збирката од мијачки народни песни Панајот Ѓиноски заема едно од многу важните места меѓу собирачите на македонски народни песни од XIX век и прво место меѓу луѓето од мијачкиот крај, макар што хронолошки не е и прв собирач на мијачки народни песни. Мијачки народни песни прв започнал да собира, како што е тоа познато, рускиот славист Виктор Иванович Григорович, кој што во Солун, при крајот на 1844 или во почетокот на 1845 година, добил од галичанчето Кузман (Враз го вика Козма) цела тетратка мијачки народни песни³³). Дваесет и четири години подоцна народни песни од овој крај собрал и објавил познатиот Партенија Зографски,

³¹) За јазикот на овој дел од Зборникот на Панајота имаме неколку одзиви: Л. М(илетич) во Български преглед, VI, 1899, I, 128.

³²) ЖС, Год. X, вып. I—II, 230.

³³) Х. Поленаковиќ, Страници од македонската книжевност, Скопје, 1952, 47—48; Н. Polenaković, Makedonske narodne pesme u azovoj zaostavštini, Građa JAZU XXI, 263—284; Х. Поленаковиќ, Неколку новопронајдени македонски народни песни во заоставштината на Станко Враз, Трудови, I, 1—2, Скопје, 1960, 97—107.

којшто составил и прв зборник од мијачки народни песни³⁴). Неколкуте „дебарски“ песни кај Стеван Верковиќ трпат во поглед на коректноста на јазикот; истата слабост покажува и мијачката песна што ја објавил М. Дринов во Периодическо списание XI—XII (1876). Дури дваесет години по објавените песни од Партенија Зографски, Ѓорѓи Пулевски ќе ги објави првите две одделни збирки од мијачки народни песни: Македонска песнарка, I, II, Софија 1879, објавувајќи во нив и некои свои стихотворби. Изгледа по сè дека токму Ѓ. Пулевски со своите два речника (Белград 1873, 1875) и двете збирки од народни песни му дале поттик на Панајота Ѓиноски и тој да се фати со собирање народни умотворби, со составување речник на мијачкиот дијалект, со опишување народните обичаи и сл³⁵). Во времето кога Панајот Ѓиноски ги собира народните песни и другите материјали, слични материјали од мијачкиот крај (и не само од мијачкиот крај) собирал и рускиот дипломат Ив. С. Јастребов, којшто токму во годината кога ќе умре П. Ѓиноски ќе го објави познатиот негов Зборник³⁶). Малку подоцна ќе имаме и други собирачи на мијачки народни песни: А. Т. Илиев, П. Драганов и, особено, Васил Икономов, и др.³⁷).

Фолклорните материјали што ги запишал Панајот Ѓиноски даваат увид во богатството на фолклорот кај Мијачите, донесувајќи низа песни што дотогаш не биле запишани. Панајот многу држел до својот Зборник и имал обичај поедини партии да ги чита пред враќанците, уверувајќи ги дека во неговиот Зборник сè што е запишано, било точно „како математика“³⁸).

Распределбата на народните песни ја дал Ровински, држејќи се за времето (празниците) кога дотичните песни се пејани, како што впрочем, песните ги групира и самиот народ, и како што ги групира и П. Ѓиноски

Зборникот на Панајот Ѓиноски — како што ни го објавува П. А. Ровински — ги донесува следниве народни мијачки песни, групирани на:

³⁴) Во цариградското списание „Български книжици“ за 1858 г. објавени се седум мијачки народни песни со означување пред некои од нив дека се земени од „Сборник на Арх. П. Зографски“.

³⁵) Ј. Х. Васиљевиќ, кој бил современик на П. Ѓиноски и со него се дружел, знае дека Ѓиноски својот речник го составил и „у намери да докаже, да познати Речник Ѓ. Пулевског није тачан по мијачком“ (Просветне. . . , 288 заб.). Не истакнувајќи го името на Ѓорѓи Пулевски, и Алексо Ѓиновски во својот биографски напис за брата си Панајота вели дека намерата на Панајота, при собирањето на материјалите, била: да се изнесе ученом свету прави говор, појезија, умотворине и досетки тога краја; јер су писци, који су писали за оне крајеве сасвим измењивали и дотеривали по својим пропагандистичким вољама, а нимало се нијесу обазирани на народни говор и причање, да га претставе свету онако како је битно. Панајот је уложио свој труд само за то, да изнесе свету праву истину“ (ЖС, IX, вып. I, 116).

³⁶) Ив. С. Јастребов, Обычаи и песни турецких Сербов, С. — Петербург, 1886.

³⁷) Преглед на собирачите на мијачки народни песни и оценка на јазикот во тие песни даде Марко Григоров: Критичен преглед на обнародованите материјали по малореканскиј (мијачки) говор, Известия на Семинара по славјанска филологија при Университета в Софија, кн. II, Софија, 1907, 445—470.

³⁸) Ј. Х. Васиљевиќ, Просветне. . . , 288 забелешка.

А
Л и р с к и п е с н и

I
С е к и д н е в н и

1. Цутит ружа, цутит ружа
Лелеј ружа тамо долу. (ЖС, X, 322; 12 стиха)
2. Мор, чуму ти беше,
Бре Ељенко моме! (ЖС, X, 232; 18 стихови)
3. Садило моме,
Мор моме, ран бел босилек (ЖС, X, 232; 22 стиха)
4. Слнце ми зајде — мале-ле мајко,
На врф планина! (ЖС, X, 232—233; 26 стихови)
5. Ветор повеја, мори, ветор повеја,
Достум Стано, мори, по рамно поле (ЖС, X, 233; 11 стиха)
6. Свирни ми свирни,
Митре-ле длноземче (ЖС, X, 233; 23 стиха)
7. Што ми е жалба?
Де море, пиле Јове, море
Дека ка умрам! (ЖС, X, 233; 38 стихови)
8. О, на кого си намуртена,
Стано-ле, малка Стано? (ЖС, X, 233—234; 30 стихови)
9. Ситно просо, црно око,
Не стој спроти мене! (ЖС, X, 234; 8 стихови)
10. Софке о, дивојче, с грло преврзано,
С гарло преврзано с велешка шамлија (ЖС, X, 234; 8 стихови)
11. Крени си глава, Софке, од перницата,
Крени си глава, добро, од перницата! (ЖС, X, 234; 10 стихови; песната
е недовршена; со објаснување на по некои зборови).
12. Извор вода извореше,
На ледина разлеваше. (ЖС, X, 234; 24 стиха)
13. Паднала ми Шар-планина, Калино,
Каливори вито перо зелено! (ЖС, X, 234—235; 14 стиха)
14. Са ноќ шетаф, ништо не уловиф,
Кад би зора, слегов крај селото. (ЖС, X, 235; 17 стихови)
15. Легнало моме, преспало,
Пот теја дрво маслено. (ЖС, X, 235; 14 стихови)
16. Што си наплакана, бре Анке?
Дали татка жалиш,
Дали мајка плачеш? (ЖС, X, 235; 16 стихови)
17. Не жалај, Стано мори, не плакај,
Не мачкај сајче шарено! (ЖС, X, 235; 20 стихови)

18. Што си глава, гиди Димо, преврзало?
Даљ ти коњи, гиди Димо, бутур удрил? (ЖС, X, 236; 24 стихови, дефектна)
19. Тембиф стóрил војводата,
Петкано мори, Петкано! (ЖС, X, 236; 18 стихови)
20. Девојкиња, мори, гугувчиња,
Пот правите, мори, да помина! (ЖС, X, 236; 11 стиха)
21. Расипи ми, Мендо-ле, моѓијава,
Расипи ми, добро ле, моѓијава! (ЖС, X, 236; 10 стихови)
22. Слнце поодит, заодит,
Мирче војвода на поле! (ЖС, X, 236; 14 стиха)
23. Млад ме питат (просит),
За старо ме дават. (ЖС, X, 236; 7 стихови)
24. Собрали се сите (лути?) арамии,
Да ми одит, мори, тамо горе,
Намо горе, мори, в Горничево. (ЖС, X, 237; 17 стихови)
25. Дебранчето, чолјак Дојчин,
Димо ле, дели Димо. (ЖС, X, 237; 9 стихови)
26. Угур ола, море, Шабан-аго! (ЖС, X, 237; 53 стиха)
27. Скарал се Стојан, скарал се со неговата стара мајка. (ЖС, X, 237—238;
12 стихови, несвршена)
28. Кинисала моме на вода
Со два ибрика во роци. (ЖС, X, 238; 48 стихови)
29. *Кавелска ѝсна, ѿ. е. обчарска*
Засвирел ми челник Пејо,
Засвирел ми с писан кавел,
От утрина до вечера. (ЖС, X, 238—239; 59 стихови)
30. Шетал-прошетал, мори, Митре делија,
Шетал-прошетал, мори, долу под село. (ЖС, X, 239; 38 стихови)
31. Ми кинисале два брата роѓена,
Ми кинисале по бели друмови. (ЖС, X, 239; 18 стихови)
32. Стојке седеше в градина,
Стојан од овци идеше; (ЖС, X, 239—240; 18 стихови)
33. Илинчице, висока планино!
Од тебе се Сари-Шабан гледат. (ЖС, X, 240; 8 стихови)
34. Излези, злато мори, излези, леле!
Излези, да видиш златно јаблко! (ЖС, X, 240; 30 стихови)
35. *Секојашни*
Мајко, мајко, пали свеќја,
Парусија болно лежит. (ЖС, X, 240; 24 стиха)
36. Еј Стано, кутра (?), Стано! (ЖС, X, 240; 10 стихови)
37. Калино моме калешо, добро јагне,
Што многу синоќ седефте? (ЖС, X, 240—241; 28 стихови)

II

Песни жалосни

- 1 (38) Извикнал Стојан, мори, подвикнал,
Отоде, лелеј, Каламарија. (ЖС, X, 241; 33 стиха)
- 2 (39) Зајде, зајде слнце,
Лелеј-лелеј, мајко ле моја!
Зад зелена гора! (ЖС, X, 241; 27 стихови)
- 3 (40) Посакале се момче и мома. (ЖС, X, 241—242; 25 стихови)
- 4 (41) Пукна пушка пот Будина-града, (ЖС, X, 242; 18 стихови)
- 5 (42) Разболел ми се левени Гурѓе,
Разболел се и ми умрело. (ЖС, X, 242; 45 стихови)

III

Песни кардаљски (или кардарски)

- 1 (43) Мирко по двори шеташе, мори,
Русо си перче чешлаше. (ЖС, X, 242; 11 стиха)
- 2 (44) Мори, ја ка одам на град Солун,
Додо Алтано, мори, милно ни бебе. (ЖС, X, 243; 22 стиха)

IV

Песни за смеешје (смешни)

- 1 (45) Мори жабо, меко меше! (ЖС, X, 243; 4 стиха)
- 2 (46) Посакал ми ракот
Жабината ќерка. (ЖС, X, 243; 18 стихови)
- 3 (47) Посејала Мара до три ми просо,
Расте просо, расте, расте испорасте;
Расте, испорасте глувцу до колена. . . (ЖС, X, 243; 13 стиха)
- 4 (48) Петел свадба чинит:
Чудо за чудење,
Чудо да големо! (ЖС, X, 243; 9 стихови)
- 5 (49) Цуцрве гојда пасеше, цуцуле,
Покрај река Ситница! (ЖС, X, 243; 21 стих)
- 6 (50) Ожениф се в сабота,
За таткова страмота. (ЖС, X, 243—244; 20 стихови)
- 6а (51) Ожениф се в сабота,
За таткова страмота. (ЖС, X, 244; 13 стиха)
- 7 (52) (За пресмевање на невеста)
Невестица — сиротица, дос, дос!*)
Момче беше малечкаво. (ЖС, X, 244; 25 стихови)
- 8 (53) (За пресмевање на старицата)
Деј ги ди моме, моме седмајинче! (ЖС, X, 244; 15 стихови)

*) Дос, дос, се повторува по секој стих.

- 9 (54) Цуцуљ пасет говеда,
Цуцулица — тельците,
Покрај река Ситница. (ЖС, X, 244—245; 42 стиха)
- 10 (55) Собрале ми се, назбрале до 70 јунаци,
До 70 јунаци и едно старо старчиште. (ЖС, X, 245; 37 стихови)
- 11 (56) О, зададе се темен облак, Велија море! (ЖС, X, 245; 14 стиха)
- 12 (57) (Секогашна)
Море лудо, бре будала!
Што не си се оженило? (ЖС, X, 245; 5 стихови)
- 13 (58) Весело стој, повесело, како прввата година! (ЖС, X, 246; 4 стиха)

V

- Аргатски (песни)
- 1 (59) Пособрала Неда до девет аргати,
Да ми ја жнеет бела пченица. (ЖС, X, 246; 12 стиха)
- 2 (60) Разиграло се јаблко,
В цареви порти удрило. (ЖС, X, 246; 8 стихови)
- 3 (61) Порој потече, ниво голема, да те однесе,
Да те однесе, ниво голема, дур в Мариново. (ЖС, X, 246; 6 стихова)
- 4 (62) Ужина дојде, леле до Бога, а ручек нема! (ЖС, X, 246; 4 стиха)

VI

Песни при игри и забави

- 1 (63) Берите се си девојки на собор, на собор! (ЖС, X, 246; 4 стиха)
- Која се шурубај орошо*
- 2 (64) Вода водит мала моме во цареви порти. (ЖС, X, 246; 3+3)
- На расијување оро (Лазоройоле)*
- 3 (65) Ја си идех, моме, од орање,
Од орање, добро, од копање. (ЖС, X, 246; 11 стиха)
- На два хора*
- 4 (66) Позив: Елате овамо, девојки море,
На наша страна;
Одговор: Не ви идеме, девојки море,
Не ве сакаме. (ЖС, X, 246; 10 стихови)
- На нишаљка*
- 5 (67) Сведи се, сведи, еј миле врбо,
долу, подолу. (ЖС, X, 247; 10 стихови)
- На небесџа, која се нишај на нишаљка*
- 6 (68) Чија лељка на нишаљка? Лељо!
Гурѓе ле, Лељо! (ЖС, X, 247; 22 стиха)
Која се нишај момче
- 7 (69) Момче се љулат, мома го гледат, Брајно-ле! (ЖС, X, 247; 9 стихови)
- 8 (70) Море моми буковки, море буковки!
Как садите пиперот, мори, пиперот? (ЖС, X, 247; 20 стихови)

VII

Песни биљарски (биљаречки)

- 1 (71) А девојче, Задгорјанче!
Аљ си било на Задгорје? (ЖС, X, 247; 17 стихови).
- 2 (72) Де в село ида, Синжирој моме, два коња вода
Два коња вода, Синжирој моме, еден за тебе. (ЖС, X, 248; 5 стиха)
- 3 (73) Расипи оро, Радо невесто,
Појди си дома! (ЖС, X, 248; 12 стиха)
- 4 (74) Качумчице, сиротице, биљаро, биљаро!
Што си излегло во сред зима, биљаро, биљаро? (ЖС, X, 248; 9 стихови)
- 5 (75) Не оди в гора, Радо невесто, не бери биље! (ЖС, X, 248; 16 стихови)
- 6 (76) Кинисала бела биљка, биљаро,
Да ми одит на биљачки, биљаро! (ЖС, X, 248; 4 стиха)

(Б)

Епски дебарски песни
(Од Зборникот на Гиноски)

- 1 (77) *Марко Кралевик и Арајин*
Градил Марко седомдесет цркви,
И ми градил тој свети манастир (ЖС, XII, вып. III-IV; 429—431,
282 стиха)
- 2 (78) *Марко Кралевик и Беле од Косџура*
Во sobota, а спроти недела,
Во Солуна на ладна меана... (ЖС, XII, вып. III-IV, 432—434; 231 стих)
- 3 (79) *Секула Дејенце и Корун Арамија*
Кинисала Секулица млада,
Да ми одит на студена вода (ЖС, XII, вып. III-IV, 434—436; 213 стиха)
- 4 (80) *Бановик-кралј и Али-беј војвода*
Пособрало ситан Пазаите,
Пособрало таја силна војска (ЖС, XIII, вып. II, 228—231; 291 стих)
- 5 (81) *(Женајна на баној Куршумлија и младајна вдовица од Лејен-град)***
Дворје метет млада Баневица,
Дворје метет, дробни слзи ронит. (ЖС, XIII, вып. II, 231—32; 91 стих)
- 6 (82) *Иво Арамија и Велија Назора*
Си Бога моли Иво Арамија (ЖС, XIII, вып. II, 232—233; 107 стихови)
- 7 (83) *(Прегавсџвојо на снаајна Анџелина)*
Седнала ми Магделина,
Заран вечер да вечерат... (ЖС, XIII, вып. II, 233; 34 стиха, несвршена)
- 8 (84) *(Женидба на св. Илија)*
Завршил ми се свети Илија,
Од Будим-Града кралева ќерка. (ЖС, XIII, вып. II, 233—234; 58 стихови;
несвршена)

***) Заглавијата дадени во заграда, печатени се на руски језик.

- 9 (85) *Младоженецот Оџен љобикан на војска*
Завршил се Огнен добор јунак,
Во субота ми се завршило... (ЖС, XIII, вып. II, 234; 25 стих.; несвршена)
- 10 (86) *Марко Кралевик служил св. Никола*
Служил Марко светого Никола,
Од Митровден дури до Ѓурѓев-ден (ЖС, XIII, вып. II, 234—234; 27 ст.,
дефектна и несвршена)
- 11 (87) *Муса-беј љо слабува Галичник од изјорубање*
Кондисал Ајрадин-паша, аман, аман! (ЖС, XIII, вып. II, 235; 12 стиха*)

Во последниот дел од Зборникот на Панајота Ѓиноски, под општо заглавие: *Дебарски епски песни*, а со одделување во група: Б (Песни за одделни денови и годишни времиња) се објавени:

I

Песни божикарски или зимни

- 1 (88) Шетал Марко из гора зелена, из гора зелена (ЖС, XIV, вып. I-II, 181—22
стиха)
- 2 (89) Зид ми зиздае девет мајстори
Дења зиздај го, а нока пагај... (ЖС, XIV, вып. I-II, 182; 5 стихови со
укажување дека се работи за варијанта
на песната „Зидане Скадра“)
- 3 (90) Слнце зајде, мрак по поле падна.
Во двор седит четири јотрви (ЖС, XIV, 182; 15 стихови)
- 4 (91) Два брата се милно милувале,
От милости во еднуш се жениле. (ЖС, XIV, 182—183; 20 стихови)
- 5 (92) Што се белеет во онаја страна?
Иљ е бел облак, иљ бела могла? (ЖС, XIV, 183; 24 стиха)
- 6 (93) Вино пиет дванаесет кралеви,
Слуга им е Секула-Детенце. (ЖС, XIV, 183—184; 17 стихови)
- 7 (94) Велика е болна лежала,
Никому не си кажала. (ЖС, XIV, 184; 15 стихови)
- 8 (95) Лежал е Петро девет години,
Што искинал до девет постели. (ЖС, XIV, 184; 16 стихови)
- 9 (96) Заспал, задремал свети Никола
Меѓу два пота, меѓу два друма. (ЖС, XIV, 184—185; 8 стихови)
- 10 (97) Еј брате, брате, свети Никола,
Што си заспало меѓу два пота. (ЖС, XIV, 185; 9 стихови)

Есени

- 1 (98) Ох планиње, што сте огрдене? О планиње,
Шчо сте, шчо сте повеноле, шчо сте? (ЖС, XIV, 185—186; 20 стихови)
- 2 (99) Кога ми беше тешка скопија,
Малите деца пепел макае. (ЖС, XIV, 186; 7 стихови)

*) Со мали измени, песнава ја запаметила и ќерката на Теофил Ѓиноски, која што и денеска живее во Титоград („Побједа“, бр. 18 од 29. IV 1962, стр. 16),

II

Песни свети Јовански

- 1 (100) Обложила се Струмка невеста,
Обложила се с младо ратајче. (ЖС, XIV, 186—187; 28 стихови)
- 2 (101) Зафалил се строк босилек в градина, в градина;
Што ми имат по убаво од мене, од мене? (ЖС, XIV, 187; 12 стиха)
- 3 (102) Радувај се домаќине,
Добри гости што ти дошле. (ЖС, XIV, 187; 10 стихови)
- 4 (103) Надвела се света дева Марија, Марија;
Над неја се шестокрили ангели, ангели. (ЖС, XIV, 187—188; 19 стиха)
- 5 (104) Не плашите се божји рисјани:
Сам свети Јован в куќа дошол. (ЖС, XIV, 188; 12 стиха)

III

Лазарски песни

- 1 (105) Две ми слнца сблснале
Од висока планина. (ЖС, XIV, 189; 9 стихови)
- 2 (106) Обложиле се, Лазаре, Дамјан јунак
С јасно слнце, Лазаре, с месечина. (ЖС, XIV, 189; 13 стиха)
- 3 (107) Приде, дојде, Лазаре, Лазарица. (ЖС, XIV, 189; 3 стиха)
- 4 (108) Мори Миро, невесто,
Нељ затвори портите. (ЖС, XIV, 189; 8 стихови)
- 5 (109) Мори Миро невесто, јо Лазаре, невесто,
Ни невести најдовме, ој Лазаре, најдофме. (ЖС, XIV, 190; 9 стихови)
- 6 (110) Што стоите, синови, што гледате?
Нељ земите, синови, лок и стрела. (ЖС, XIV, 190; 6 стихови)
- 7 (111) Смиљ јуначе, Лазаре, смиљ гајтанче, ој Лазаре, (ЖС, XIV, 190; 4 стиха)
На свршена девојка
- 8 (112) Зуничица, Лазаре, у мајчица, јо Лазаре! (ЖС, XIV, 190; 5 стихови)
На терзија (шубар)
- 9 (113) Шпет, шпет, Лазаре, терзија, јо Лазаре, терзија. (ЖС, XIV, 190; 3 стиха)
На небесиџа, што имаш геџе
- 10 (114) Имаш, имаш, невесто, мошко дете. (ЖС, XIV, 191; 8 стихови)
На момче за вршење
- 11 (115) Мајка имат јунака,
Јунак ми е за вршење. (ЖС, XIV, 191; 7 стихови)
- 12 (116) Елең пливат по море, јо Лазаре, по море. (ЖС, XIV, 191; 7 стихови)

IV

Песни великденски или пролетни

- 1(117) Кинисала ми, кинисала ми
Дивна Елена. (ЖС, XIV, 192—193; 85 стиха.)
- 2 (118) Кинисала ми, кинисала ми, дивна Елена
Кинисала ми, кинисала ми из дивна гора. (ЖС, XIV, 193; 10 стихови)
- 3 (119) Што си повенал, Трпко морјане,
По планината? (ЖС, XIV, 194; 26 стихови)
- 4 (120) Не гази цвеќе, Стале овчаре,
Токо бери го. (ЖС, XIV, 194; 20 стихови)
- 5 (121) Не оди в гора, црно Арапине,
Не суши гора. (ЖС, XIV, 195; 12 стиха)
- 6 (122) Зацвилел ми е
Млад челебија. (ЖС, XIV, 195—196; 40 стихови)
- 7 (123) Лелеј горо, што си повенало, лелеј горо? (ЖС, XIV, 196; 6 стих.)
- 8 (124) Вила Неда вито оро.
Извила го на планина. (ЖС, XIV, 196—197; 23 стиха)
- 9 (125) Куме ле, куме, ран бел босилек! (ЖС, XIV, 197; 5 стиха)
- 10 (126) Изиде-зајде, изиде-зајде
Темерут облак. (ЖС, XIV, 197—198; 24 стиха)
- 11 (127) Прочул се идет и Андо базирјан,
Андо базирјан и от базирјанство. (ЖС, XIV, 198; 11 стиха)
- 12 (128) Станала ми Марковица
Сутром рано во неделја. (ЖС, XIV, 198; 30 стихови)
- 13 (129) Заблејала ми овца рогуша,
Заблејала ми на врф планина. (ЖС, XIV, 199—200; 13 стиха)
- 14 (130) Невен викат од градина: дивојче, дивојче! (ЖС, XIV, 200; 14 стиха)
- 15 (131) Месо мори, црнооко,
Врти оро коде мене. (ЖС, XIV, 200; 16 стихови)
- 16 (132) Лелеј, Јано Малешовско,
Деј, Јано, де! (ЖС, XIV, 201; 15 стихови; Ровински песнава ја поделил
на два дела, под бр. 15 и 16).
- 17 (133) Госпоне, вишен Госпоне! Стори ме мене престори,
Как сиво бело гулапче, далеко да си одлета. . . (ЖС, XIV, 201; 6 стихови)
- 18(134) Седнала Деспа крај Дунав
И со Дунава зборвеше. (ЖС, XIV, 201—202; 15 стихови)
- 19 (135) Седит моме само на потица, седит моме (ЖС, XIV, 202; 9 стихови).
- Гурѓебгенска песна*
- 20 (136) Да, море, Гурѓе, млад Гурѓе,
Да кој ти рече, да доеш? (ЖС, XIV, 202; 8 стихови),

* * *

Ова е содржината на Зборникот од народни песни на Панајот Ѓиноски. Како што вели и П. А. Ровински Зборникот од народни песни на П. Ѓиноски покрај тоа што носи во себе низа варијанти од песни објавени порано, кај Јастробов пред сè, тој донесува и неколку многу убави мијачки народни песни дотогаш незапишани. За жалење е дека во издавањето на мијачките народни песни се поткрале низа разновидни грешки, така што се наложува едно критичко издание на песните од Зборникот на Панајот Ѓиноски.

Панајот Ѓиноски имал уште една несреќа со својот Зборник (пред сè со народните песни). Еднаш веќе објавен, поради едно невнимание на редакцијата на „Живаја старина“, поголемиот дел од песните што ги собрал Панајот Ѓиноски останале неупотребени за науката, за научните истражувања на македонската народна песна. Се работи за следново. Зборникот од народни песни на Панајот Ѓиноски, кога веќе не ја имал таа среќа него да го напечати самиот собирач, Панајот Ѓиноски и да му ја даде онаа форма што си ја замислувал, со сите коректности во поглед на јазикот, и во поглед на смисловноста, — тој, преку рацете на Алексо Ѓиноски и со некои негови несмасни надополнувања, дошол до рацете на Павел А. Ровински, којшто имал малку познавање од македонскиот јазик: тој бил филолог и, видовме, бил претплатник на Зборникот на браќата Миладиновци, но којшто не можел достатно правилно да ги разбере сите финеси на мијачкиот дијалект, дури на места — како што се гледа од текстот на одделни песни — тој и смислата често не можел да ја разбере; кон тоа треба да се додадат и постојаните тешкотии со печатарите и коректорите, па да се разберат слабостите во напечатениот Зборник на Панајот Ѓиноски. Незгодата на Зборникот на Панајот Ѓиноски се зголемила и со тоа што тој не бил наеднаш напечатен, во одделна книга или во едно списание, туку објавувањето негово се оддолжило цели шест години и се дало во ш е с т продолжетоци. Колку е тоа несреќно за едно издание, не е потребно да се докажува! И колку со тоа е отежнато лесното проучување на Зборникот на Панајота Ѓиноски. Но и тоа не е последна незгода со Зборникот на П. Ѓиноски. Особена незгода создала редакцијата на „Живаја старина“ со тоа што пропуштила, при објавувањето на ч е т в р т и о т (потоа при објавувањето и на петтиот, и на шестиот) продолжеток на Зборникот на Ѓиноски, да им обрне внимание на читателите на порано објавените т р и дела, туку редовно редакцијата упатува само на првиот и вториот продолжеток на Зборникот, што излегле во година IX, 1899 година, на списанието „Живаја старина“, додека на третиот продолжеток не се укажува: тоа е сторено во Год. XII, XIII, XIV. Во сите случаи се прескокнува годината X на списанието каде што е објавен поголемиот дел од песните од Зборникот на П. Ѓиноски; Оваа несмасност на редакцијата на списанието лошо се одразила кај идните проучувачи на Зборникот на Панајота Ѓиноски во таа смисла што сите тие заведени со оваа дезинформација на редакцијата на списанието, и не помислувале дека меѓу годините IX и XII на списанието ЖС би можело да се наоѓа дел од Зборникот на Ѓиноски. Прв кој се повел по непот-

полната информација на редакцијата на ЖС бил земјакот на Панајота, Марко Григоров. Тој во својот труд „Критичен преглед на обнародованите материяли по малорекански (мијачки) говор“ (в. забелешка 7 во овој труд), на страна 463—467 го разгледува Зборникот на П. Ѓиноски во поглед на јазичната коректност негова, но не го зел во обѕир оној дел од Зборникот — всушност поголемиот дел — што е објавен во год. X од ЖС. Оттука, природно, произлегуваат и непотполностите во неговите разгледувања на Зборникот на Панајот. Од оние делови на Зборникот што ги разгледувал, Марко Григоров можел да сети дека нешто недостига во Зборникот, но тој мислел дека уште претстои да се печатат материјали од Зборникот „ако г. Ровински не е издал вече всички“ (Навед. дело, 467). Со тоа што М. Григоров ја прифатил непотполноста во информирањето од страна на редакцијата на ЖС, тој го помогнал идното занемарување на главниот, првиот дел од Зборникот на П. Ѓиноски, (каде се печатени лирските народни песни). Инаку М. Григоров во својот труд „Говорът на малореканците — мијачите — в Дебърско, Известия на Семинара. . . II, 201—304, го користи првиот дел од Зборникот на Панајота Ѓиноски, заправо уводната партија, каде се говори за обичаите и носијата (стр. 207, 220). — И следните користења на Зборникот на П. Ѓиноски, од страна на обработувачите на мотивите во бугарската народна поезија (тука вклучена и македонската народна песна) во Известија на Семинара по славј. филологија, книга V и VI) не го зеле во обѕир поголемиот дел од песни од Зборникот на Панајот Ѓиноски.

Со бројот на 136 (и ако се додадат и двете употребени во описот на обичаите) народни мијачки песни, Зборникот на Панајот Ѓиноски се претставува како еден од најбогатите зборници на мијачката песна, а Панајот — како што реков во почетокот — како прв солиден собирач на таа песна. Туку речи сето она што е највредно во мијачкиот поетски фолклор, се наоѓа застапено во Зборникот на Панајот Ѓиноски. Зафаќајќи се со оваа благородна работа, Панајот Ѓиноски не секојпат ја свршувал на начин што би можело да го задоволи барањето на науката. Иако пред себе имал неколку зборници од македонски народни песни (сигурно е дека го имал во свои раце Зборникот на браќата Миладиновци; многу веројатно е дека ги имал и Песнарките на Ѓорѓи Пулевски, а треба да се претпостави дека го имал и Зборникот на Верковиќа), Панајот Ѓиноски запишувајќи ги мијачките народни песни не се покажал достатно спретен во фолклористичката работа. Највредното во неговиот Зборник се обилаето на мотиви во народното творештво и чистиот мијачки говор, (со грешки што повеќе одат на сметка на редакторот, односно на Алексо Ѓиноски). Паѓа в очи дека во Зборникот на Панајот Ѓиноски има добро и комплетно запишани народни песни, но има често и песни што се дефектни, некои и не се свршени, а на едно место од една песна направени се две (бр. 15—16 меѓу велигденските песни); не знам дали е тоа заслуга на редакторот Ровински?

* * *

Запишувајќи ги народните песни, Панајот Ѓиноски само кон некои од нив ни оставил податоци за тоа од каде се песните: под бр. 16, 18, 80 и

81 се од Лазорополе; бр. 17 е од селото Вранешница, Кичевско, а песната бр. 83 е од селото Сушица. За останатите песни од Зборникот Панајот не оставил податоци од кое место се и треба да се претпостави дека станува збор за галички песни.

Панајот Ѓиноски ни оставил многу малу податоци и за тоа од кого ги запишувал народните песни. Редакторот на Зборникот, П. А. Ровински вели дека во заоставштината на Панајот Ѓиноски, покрај записи сторени со раката на Панајота, можел да констатира и такви сторени од рацете уште ка четири лица. Кои се тие запишувачи на мијачки народни песни, не е познато. Од она што стасал да запише за кажувачите, односно собирачите на народните песни, се гледа дека од татка си, учителот Крсте Ѓиноски, ги запишал песните бр. 1, 3, 29, 31, 80 (според општата нумерација на Зборникот); од еден член на фамилијата Ѓиноски, од М. К. Ѓиноска ја запишал песната под бр. 28, а од бабата Петревица Ѓиноска, која умрела во јуни 1873 година, ја запишал песната под број 30. Од Велика Тарунџија, од селото Вранешница, Кичевско, ја запишал песната под број 17, а од Ана Јованова, од селото Сушица, ја запишал песната бр. 83. Кон песната бр. 80, покрај името на татка си Крстета, ги запишал и имињата на Ѓорѓи Ѓинов Камчески и Јован Кара Асан од Лазорополе. Прекарот на Кара Асан е погрешно запишан во ЖС, како кара асни, што го исправува М. Григоров во спомнатиот свој труд (стр. 466). — Од овој преглед на кажувачите на народните мијачки песни, се гледа дека Панајот дава соопштение само за девет песни. Интересно е да се подвлече дека и во случајов поголемиот дел од кажувачите на народните песни — се жени, како што е случајот и кај Миладиновци, Верковиќ, Шапкарев.

* * *

Ј. Х. Васиљевиќ (Просветне. . ., 288) во своите сеќавања за Панајота Ѓиноски вели дека Панајот го донел Зборникот од Галичник (кажувачето на Ј. Х. Васиљевиќ не се поклопува со тоа на П. А. Ровински, кој говори за несреденоста на материјалите и за записите на одделни листови), што наведува мисла дека со запишување народни мијачки песни Панајот се бавел и пред доселувањето во Врање. За ова мислење имаме и една потврда во забелешките на Панајота кон песните. Од забелешката кон песната број 30, која гласи: „Слушана од баба Петревица Ѓиноска, која умре на 1873 година јунија”, би можело да се претпостави дека односната песна е запишана пред денот кога умрела Петревица Ѓиноска. Проширувајќи го прашањето за запишувањето на народните песни, воопшто на составувањето на целиот Зборник, би укажал и на следнава година, која доста зборува за тоа кога Панајот Ѓиноски ги правел своите географско-топографски записи на овој крај на Македонија. На местото каде што говори за селото Косоврасти, Ѓиноски забележува: „Под Косоврасти на Радика има мост дрвен-косоврашки мост, ама Радика го удави есенеска (1879).” Уште една година е врзана со времето на престојот на Ѓиновци во родниот крај: 1880 година. Оваа година е запишана под песната: „Садила мома ран бел босилек” (број 3).—

— Од времето на живеењето во Врање, на една песна е означено дека е запишана во 1882 година. Тоа е песната бр. 31: Ми кинисале два брата роѓени / Ми кинисале по бели друмови.

Со ова завршуваат скромните податоци што ни ги оставил Панајот Ѓиноски за времето на собирањето народните песни. Понатаму, ако би сакале да истражуваме во овој поглед, тоа би можеле да го чиниме донекаде врз база на честата употреба на карактеристичните букви од српската азбука: j, h, h, љ, њ, ц, коишто Панајот дефинитивно ги усвоил по преселувањето во Врање, но сигурно е дека Панајот овие букви ги знаел и ги користел уште додека бил во родниот крај; таму тој слободно можел да се служи со разни српски учебници и да ги прими и спомнатите букви. Во неколку примери на текстови што се пишувани во стариот крај Панајот ги употребува спомнатите букви од српската азбука.

* * *

Во Зборникот на Панајот Ѓиноски наоѓам и еден податок, кој говори за тоа дека тој го имал во свои раце познатиот Зборник на браќата Миладиновци. Кон песната „Зајде, зајде, слъде / Зад зелена гора“ (бр. 39), на крајот Панајот Ѓиноски забележил: „Оваја е песна во песните на Миладиновци 245“. Станува збор за песната кај браќата Миле диновци под бр. 245: „Три се танци вијат пот Будина града“.

Интересна забелешка наоѓам кон песната бр. 29: „Засвирел ми челник Пејо / Засвирел ми с писан кавал“: „Оваја песна имат провлечен и жалостлив глас. Од К. П. Ѓиноски. . .“ Според стилизацијата на оваа забелешка би требало да се смета како забелешка на татко му на Панајота, Крсте Ѓиноски.

* * *

Кон поедини песни се дадени и податоци за тоа по кој повод тие се испеани, односно се даваат такви сведенија од коишто се запознаваме со личностите за кои се пее во односната песна. Таков е случајот со песната: „Угур ола, море, Шабан аго“ (број 26), кон која е дадена следната забелешка: „Шабан ага бил голем арамија; тој бил глава на 600 души арамии; правел зулум кон Серез. На враќање го удриле на ченгел околу 1830 г. Крсте Чавеја од с. Росоки бил со него доброволец“. Во случајов би требало да станува збор за крвавата пресметка што ја имал садрезмот кај Довлецик, Битола, 1830 година со распашаните агалари. — Со историски коментар е проследена и песната: „Кондисал Ајрадин-паша, аман, аман!“ (Бр. 87). „Ајрадин-паша, се вели во коментарот кон песнава, поминал спроти Галичник на 1844 на 25 септ. и спал една вечер во Куцулова ливада; утринта бил празник св. Јован Богослов (26 септ.)“. Интересно е да се подвлече непоклопувањето на овој коментар на Панајот Ѓиноски со она што за истиов настан го кажува Ѓорѓи Пулевски во ракописнат: „Славјано-македонска општа историја“, каде овој настан го датира со 22 септември 1845 година!^{38a}.

^{38a} X. Поленаковиќ, Страници од македонската книжевност, 1952,13.

* * *

Во Зборникот на Панајот Ѓиноски има и некои забелешки за тоа дека некои негови материјали како да се печатени некаде порано. Така кон песната „Ми кинисале два брата роѓени. . .“ (Бр. 31) има забелешка: „Дервенски глас. Записана од татка 1882 година“. Дали станува збор за некој весник каде била напечатена песнава? — Секако е збор за весникот „Македонски глас“ на Д. Ризов, во којшто била објавена веста за тоа дека биле убиени некои Руси во Струмичко, па во дополнение — сочувано во материјалите на П. Ѓиноски во одделот со заглавие „Дописи“ — Ѓиноски вели: „Ми е жал, зашто или ја су погрешил или вие (редатор на газетата Македонски глас) сте погрешиле за убиени Руси продавачи на руски картини во Струмичко, сте објавиле да се од Полтавска губернија, а тие не се од таја; токо се од Тулска губернија“. Треба да се претпостави дека станува збор за исправка што Ѓиноски ја испратил на редакторот на „Македонски глас“. Каква вест од П. Ѓиноски е напечатена во весникот „Македонски глас“ не сум можел да утврдам, бидејќи тој весник ми останал недостапен, иако знам дека тој весник излегувал во 1886 година.

Откако бил напечатен во „Живаја старина“, Зборникот на Панајот Ѓиноски, како што се виде, во извесни партии е користен за научни проучувања. Некои материјали од него ги препечатиле Ј. Х. Василевиќ³⁹⁾ и А. Белиќ⁴⁰⁾.

4

Пред да се зафати со собирање речнички материјали со намера да состави речник на мијачкиот дијалект, со којшто на научниот свет и воопшто на јавноста би ѝ дал можност да се запознае со еден автентичен речник на мијачкиот говор, Панајот Ѓиноски имал можност да ги чита двата речника на Ѓорѓи Пулевски⁴¹⁾. Речниците на Пулевски треба да го предизвикале Панајота — според пишувањето на Ј. Х. Василевиќ, којшто тврди дека Панајот во поглед на автентичноста на материјалите во речниците на Пулевски водел долги дискусии со некои македонски емигранти во Врање меѓу кои по име го споменува Бацовиќ (Деспот, автор на расправата: „Којој словенској грани припаѓају Словени у Горњој Албанији и Македонији“⁴²⁾) — тој да се зафати со подготвување Речник на мијачкиот јазик⁴³⁾, и тоа полни десет години подоцна откако Пулевски бил готов со

³⁹⁾ Ј. Х. Василевиќ, Просветне. . ., 287—289.

⁴⁰⁾ А. Белиќ, Галички дијалекат, 229—237.

⁴¹⁾ Речниците на Ѓорѓи Пулевски се: 1. Речник от четири јазика I. Српско-албански, II Арбански-арнаутски, III Турски, IV Грчки. Скроена и написана от Ѓорѓи М. Пулевски, архитекта у Галичник, окруже дибранско 1872 година. I част, Београд, 1873; — 2. Речник од три језика. Македонски, арбански и турски. Књига II. На писао Ѓорѓе М. Пулевски, Мијак галички, Београд 1875.

⁴²⁾ Д-р Климент Цамбазовски, Културно-општествените врски на Македонците со Србија во текот на XIX век, Скопје, 1960, 141 — насловот на расправата на Д. Бацевик ја дава во македонски превод; нешто подоцна, во 1885 година, Д. Бацевик напечати уште еден труд: „Искрена реч Србо-Македонцима“.

⁴³⁾ Ј. Х. Василевиќ, Просветне. . ., 288 забелешка.

ракописот од првиот свој речник, т. е. во 1882 година, за време на престојот во Врање. Својот говор Панајот Ѓиноски го наречува „мијачки јозик“ и со него „зборвет и турци и рисјани во Мала Река“⁴⁴⁾, така што тој својот речник можел да го нарече: „*Мијачки речник, напишао Панайот К. Ѓиновски од Галичник (од Дебарски округ) по нашем мијачком јобору, 1882 јогине*“⁴⁵⁾. Овој наслов го спомна прв А. Белиќ во монографијата „Галички дијалекат“, иако пред А. Белиќа, како што се виде, го споменува Ј. Х. Васиљевиќ во Просветне. . . 288: „Поред Зборника имао је Панта и свој Речник. И то је била дебела књига, коју је био он напишао. Стално је попуѓавао тај свој Речник“. На Ј. Х. Васиљевиќ му било познато, како што се рече понапред, дека Панајот сакал со својот Речник „да докаже да познати Речник Ѓ. Пуљевског није тачан по мијачком“.

Интересно е да се спомене во врска со Речникот на Панајот Ѓиноски, дека за него ништо не говори П. А. Ровински во предговорот, односно во редакциските забелешки објавени пред Зборникот на Панајот Ѓиноски. Дали Алексо Ѓиноски, кога му ги предавал материјалите од заоставштината на Панајот, не му го дал и Речникот? — Прегледувајќи еден дел од заоставштината на Риста Оѓњановиќ, Мијак и автор на неколку написи за Галичник и собирач на мијачки народни умотворби и други материјали, вистински следбеник на Панајота Ѓиноски, човек којшто пишувал на српскохрватски јазик, но во чија заоставштина има материјали најповеќе напишани на мијачки говор, (работи што би требало да претставуваат корисен материјал за историјата на македонскиот јазик) најдов еден податок за тоа: дека Речникот на Панајот Ѓиноски Риста Оѓњановиќ го открил кај внукот на Панајота, Драгиша Ѓиноски во Подгорица. Од Подгорица Речникот на Панајота дошол до проф. А. Белиќ којшто во својата монографија „Галички дијалекат“ многу обилно го користел, давајќи ја и оваа оценка на Речникот на П. Ѓиноски: „Речник Ѓиновскога врло је драгоцен, јер нам даје на једном месту собран материјал једног македонског говора. Он наравно, није потпун; али у њему, са стране састављачеве, није ништа нарочито пропуштено, тако да он као речничка целина извесне врсте претставља несумњив интерес“⁴⁶⁾. Инаку, на неколку места во својата монографија А. Белиќ навести дека Речникот на Панајот Ѓиноски ќе го публикуира одделно, но до тоа, на жалост, не дојде.

Собирајќи подолго време материјали за една студија за Панајота Ѓиноски, со писмо побарав од проф. А. Белиќ известие за судбината на Речникот на П. Ѓиноски и за тоа има ли надеж еднаш да биде напечатен. На моето прашање проф. А. Белиќ ми одговори со писмо, дека во текот на Втората светска војна Речникот на Панајот Ѓиноски бил загубен, но дека целиот Речник, на фиши, го препишал порано спомнатиот Риста

⁴⁴⁾ ЖС, год. IX, вып. II, 243.

⁴⁵⁾ А. Белиќ, Спом. дело, 76, забелешка.

⁴⁶⁾ А. Белиќ, Спом. дело, 74.

Огњановиќ и дека станувало збор за околу 7601 фиши⁴⁷⁾. Моите обиди чинети во Архивата на Српската академија на науките и уметноста во Белград да го најдам Речникот на Панајот Ѓиноски, останаа без резултат.

Во монографијата „Галички дијалекат“ А. Белиќ искористил околу 300 зборови од Речникот на Панајот Ѓиноски и уште други зборови од другите материјали што се објавени во ЖС.

Од примерите што од Речникот на Панајот Ѓиноски ги искористил А. Белиќ во свјатата монографија, може да се види дека станува збор за еден прилично потполни речник на еден македонски говор. Покрај тоа, од забелешките на А. Белиќа чинети кон поедини зборови од Речникот на П. Ѓиноски се гледа дека Ѓиноски во својот Речник внесувал и одделни зборови и од други македонски говори⁴⁸⁾. Споредувајќи го Речникот на Панајот Ѓиноски со речниците на Г. Пулевски, А. Белиќ констатира дека „Ѓиновски не даје као Пуљевски целу систему. Он у неким случајевима (пред а, у, и испред сугласника) обележава полумекко л знаком љ, и, врло ретко, љ знаком лј“⁴⁹⁾. — Понатаму, правевјќи забелешка на лексичкиот материјал од Речникот на П. Ѓиноски, А. Белиќ забележува дека „Ѓ. речник наводи В е л и к д е њ — свакако погрешно“, за да го констатира и фактот дека „Ѓ. уз глагол увек ставља и глаголску именицу на — њ е. Ако је глагол перфективен — он гради од њега имперфективну основу, да би образовао ове именице“⁵⁰⁾. Покрај ова, на А. Белиќ му паднала в око и следнава особеност во работата на Панајот Ѓиноски: „Интересантно је да и Ѓиновски у своје речнику наводи и имперфектне од перфективних глагола, али у загради ставља да се употребљавају уз „да“ и „ако“, тако да је јасно да је имао на уму потенцијално значење ових имперфектата“⁵¹⁾.

5

Во спомнатиот напис на Томо Смиљаниќ—Брадина за П. Ѓиноски се истакнува фактот дека „у Галичнику код Трпка Ѓиновског чува се један календар, који је, како су ми причали, Панајот усавршавао и стално се њиме занимао“⁵²⁾. Овој календар, што го препишал Панајот Ѓиноски, денеска се чува кај потомците на Панајота (Евгенија Ѓиновска, Скопје, 1962 и фотокопии во Државниот архив на НР Македонија; Рег.

⁴⁷⁾ Писмото од прф. А. Белиќ гласи: „Претседник Српске академије наука, Београд, 3. III. 1955. Драги Господине, Нисам Вам досада могао одговорити због болести. Ми имамо препис целог рукописног речника Ѓиновског у Архиви Академије наука (у листићима); меѓутом сам оригинал речника за време рата негде је загубљен или затурен. Препис на листићима извршио је Риста Огњановиќ у своје време. Све податке о речнику можете добити од архивара г. Др. Д. Пантелића. — С особитим поштовањем.
А. Белић.

⁴⁸⁾ А. Белић, Спомн. дело, 88 има зборови: „на пр. гобав, гобрав“, које мени из овог говора није познато“.

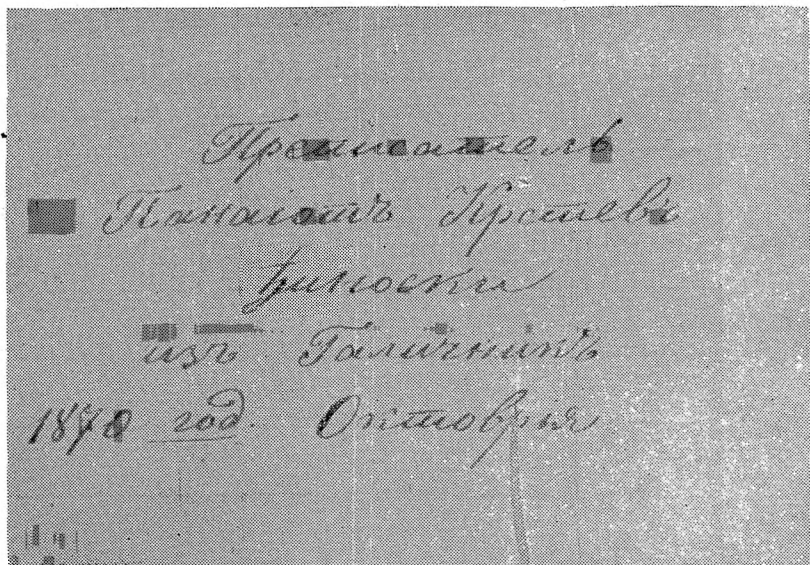
⁴⁹⁾ А. Белић, Спомн. дело, 104.

⁵⁰⁾ А. Белић, Спомн. дело, 50.

⁵¹⁾ А. Белић, Спомн. дело, 51.

⁵²⁾ Томо Смиљаниќ—Брадина, Панајот..., 18.

300/111 т.). Календарот е ракописен, 10,5 X 8см. големина, подврзан во кожа, со метално копче, има 100 страни од кои еден дел се пагинирани, а има извесен дел и непагинирани, така што наизменично се менуваат едните со другите. На ракописот има записи: 1. на внатрешната страна од предната корица: Трпково Јованов Ѓиноски изъ Галичникъ; 2. на страна 1а: 1870 година преписателъ Панајотъ Крстевъ Ѓиноски изъ Галичник; 3. на стр. 56: „Панајотъ Крстевъ Ѓиноски изъ Галичникъ 1870 год. Октоврѣя (Факсимил).

Факсимил бр. 2
Потпис на Панајот Ѓиноски

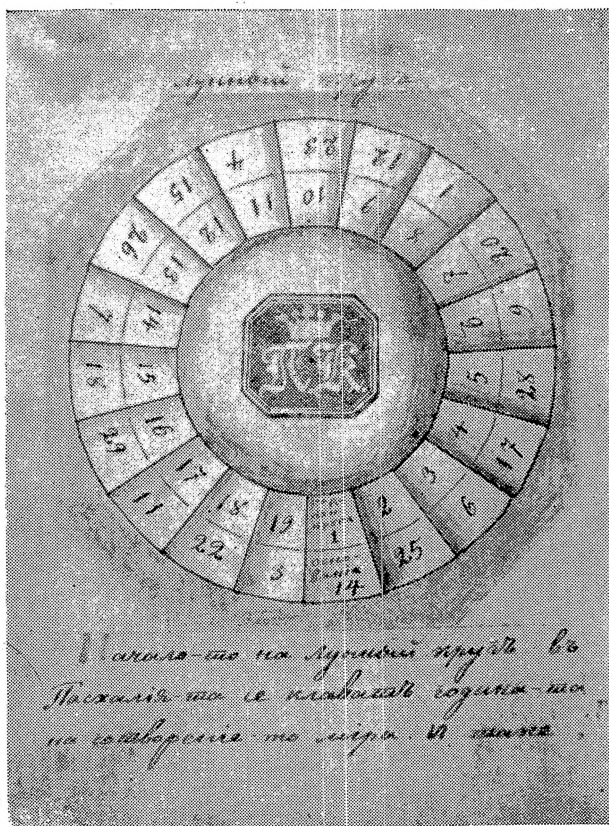
На страните 81—86 Панајот во својот календар дава примери како се изнајдуваат круговите на сонцето односно месецот за која било година што го интересира читателот на календарот. Со оглед на тоа дека станува збор за примена на народниот говор и во овој текст, го давам овдека описот на постапката како се изнајдуваат круговите:

Лунный кругъ

Начало-то на Лунный кругъ-в Пасхалија-та се клават годината на сотворение-то мира. И така за да најдешъ, кругъ лунны, на која година отъ Рождество Христово сакашъ, требеть да прикладешъ къ ней 5508, то естъ години-те, поминати отъ сотворение-то на мира до Рождество Христово. А по това сума-та да я разделишъ на 19; делено-то ѱа показувать число-то на поминаты-те крузи, а остатокъ-т година-та на теку-

щ-й кругъ; А ако ли дѣленіе-то быдетъ безъ остатокъ, то дѣлитель-тъ (19)
ѣа означить година-та на текущій кругъ.

Примѣръ. Сакашъ да найдешъ кругъ луны за 1872 година.

Факсимил бр. 3

Една страница од календарот на Панајот Ѓиноски

Къ	1872 година	
приклай	5508	
Сумата дели я на	19 7380	388
	57	
	168	
	152	
	160	
	152	
Остатокъ	8	

И таке, овя остатоць показувать, ѣи на 1872 година кругъ луны е 8.

А основаніе 1.

Солнечный кругъ

Начало-то на Солнечный кругъ

в Пасхалиа-та се клават година-та на сотвореніе-то міра (свѣта). И такъ, за да найдешъ година-та на Солнечный кругъ, която соотвѣстувать на оная която сакашь от Рождество Христова година, требеть къ ней да приложишь 5508, то есть години-те, които поминале отъ сотвореніето на міра до Рождество Христово. После сума-та да я делишь на 28; делено-то ѣа покажетъ брой-ть на поминати-те Солнечны круговы, а остатоць-ть година-та на текущий кругъ. Но ако деленіе-то быдетъ без остатоць, тога делитель-ть 28 ѣа быдетъ искано-то число.

Примѣр. Сакашь да найдешъ кругъть сонченный за 1872 год.

Къ	1872 година
приклай	5508
дели я на 28	<u>7380</u> 263 (дено-та)
	56
	<u>178</u>
	168
	<u>100</u>
	84
остатоць	<u>16</u>

Овя остатоць показуват, ѣи на 1872 година круг Солнечный е 16; слѣдователно, в р у ц ѣ л ѣ т о S”

На страна 70:

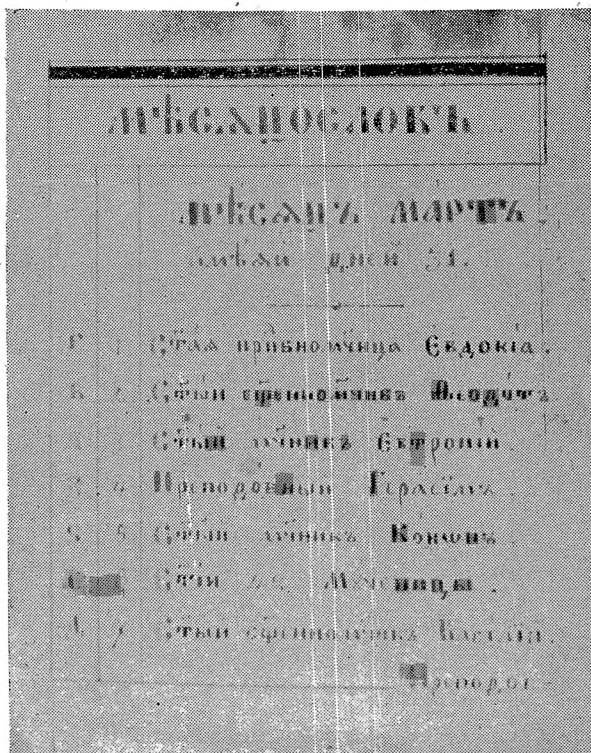
„За да найдешъ седмичный-ть день, който соотвѣтствовать на какое либо число, требеть да прикладешъ к нему число-то на Рожд. Хр. цело-то и число-то дополнително на неговый-ть мѣсець, после сумма-та да я делишь на 7: остатоць-ѣт ѣа означавать седмичный-ть день на искано-то число, именно 1 — Понеделникъ, 2 — Вторникъ, 3 — Среда, 4 — Четвертоць, 5 — Петоць, 6 — Сабота; Но ако ли немаѣ остатоць, тога делитель-ть 7 ѣа означавать Неделя.

Примѣр. Сакашь да опредѣлишь в кой седмичный день имать да быдетъ Праздникъ-ть на Рождество Христово, или 25 Дѣкемвры во 1872 година.

Число мѣсѣца Дѣкемвр.	25
Вруцѣ лето	6
Число дополнител.	5
Сума-та дели 7	<u>36</u> 5

Въ Понеделникъ“

На страниците каде го дава начинот како се наоѓаат сончевиот и месечевиот круг, давајќи ја табелата, во кругот Панајот нацртал вкусно изработен печат со иницијалите *ПКГ* и со круна над буквите (факсимил бр. 4). — Од текстот на календарот што е овдека донесен се гледа дека календарот на Панајот Ѓиноски претставува препис од некој руски ка-

Факсимил бр. 4
Една страница од календарот на П. Ѓиноски

лендар или календар напишан на српски, односно бугарски јазик но во којшто се осеќаат силни упливи од рускиот јазик. Тоа се гледа и по јазичките елементи и по правописот. Карактеристично е да се спомене дека Панајот и во овој случај го употребува Ѓ од српската азбука во своето презиме и ѣ (ѣа), така што забелешките на Љ. Милетиќ, М. Григоров и други дека овие букви—и некои други карактеристични за српската азбука — ги примил Панајот по преселувањето во Врање, отпаѓаат.

Врзан долги години за постелата, а подоцна сакат и тешко подвижен, Панајот Ѓиноски имал време да запишува народни песни, да ги

опишува народните обичаи и да препишува разни книги. Во Библиотеката на Катедрата за историја на книжевноста на народите на ФНРЈ при Филозофскиот факултет во Скопје се наоѓа и еден руски „Мал требник“ (без насловна страна (Ињв. бр. 1540) што му припаѓал на Панајот Ѓиноски. Пред печатениот текст Панајот Ѓиноски вметнал 5 листови, од кои првиот го залепил на внатрешната страна од предната корица, а останатите се подвртани со целата книга. На листот 1 б, горе, Панајот Ѓиноски лексикографски бележи: дѣмѣнтѣ, Діаментѣ, Алмазъ— сите три именѣ едно се елмѣзъ”. По овој текст, во продолжение, и на листот 2аб, Ѓиноски донесува текст од Дим. Ростовски со следнава забелешка: „реписано отъ 2 — ѣ части сочиненій стаго Димѣтрія, митрополита Ростовскаго 1871 год. октоврѣя 9-и Панајотѣ К. Ѓиноски”. — На листот 3а даден е евангелски текст преведен на турски јазик со кирилска азбука (го објавувам на друго место), но како да не е пишуван со раката на Панајот Ѓиноски: На листот 3б дава препис на руски текст, за кој се вели дека е „реписано во второй части сочиненій стаго Димѣтрія Митрополита Ростовскаго, листъ 355”. До крајот на овој лист и на следните два листа, Панајот Ѓиноски го препишал односниот текст од Библијата. Во книгата оштетениот „Н” тетрад го надополнил Панајот Ѓиноски со 4 вметнати листа, при што објаснувањата ги напишал со црвено мастило. При крајот на оваа книга, на местото каде се „Пасхѣлѣ Зрачаѣ” Панајот исполнил една страна, што ја нема во печатениот текст⁵³).

7

Томо Смиљаниќ—Брадина известува за тоа дека „спомине се и една књига Семејство и нека велика књига за коју не знају шта је садржала⁵⁴”). За тоа каде се наоѓале овие две книги, во времето кога Смиљаниќ пишувал за Панајота Ѓиноски, Смиљаниќ ништо не знае.

Додека за првата книга, „Семејство”, не можам ни јас ништо поодредено да кажам, ми се чини дека онаа „велика књига”, што ја споменува Смиљаниќ, успеав да ја најдам.

Во моите истражувања на животниот пат и на дејноста на Панајот К. Ѓиноски имав пријатно задоволство да се запознам, преку писма и лично, со повеќе членови од разгранетата фамилија на Ѓиноски што живеат во Скопје, Белград, Крушевац, Титоград, Загреб и од нив да добијам доста податоци за фамилијата на Ѓиноски воопшто, и да се запознам со дел од заоставштината на Панајот К. Ѓиноски, што ја чуваат со голема почит внуките на Панајот К. Ѓиноски, другарките Надежда и Радмила Ѓиновски, кои сега живеат во Белград. Меѓу останатото, во заоставштината на Панајот Ѓиноски (и на браќа му Василие и Алекса) ја најдов фотографијата на Панајота К. Ѓиноски, што досега никаде не била објавена, потоа отисок од многу вкусно изработениот печат на Панајота

⁵³) Во библиотеката на Катедрата за историја на книжевноста на народите на ФНРЈ, Ињв. бр. 1540.

⁵⁴) Томо Смиљаниќ—Брадина, Панајот. . . , 18.

Ѓиноски, што го удирал на своите книги, (да се видат сл. бр. 1 и 5), како и низа ситни географски, етнографски и граматички забелешки, што ги правел Панајот во текот на времето (сочувани се и : распоред на предметите за II, III и IV клас на нижата гимназија во Врање за 1883/84 школска година; граматички вежби на српски јазик и др.). За некои од овие забелешки на Панајота Ѓиноски — за неговиот обид да состави македонска граматика пишувам на друго место одделно, а овдека давам општ опис на неговата заоставштина, пред сè на книгите од неговата библиотека.

Доколку станува збор за онаа „велика књига“, што ја споменува Смиљаниќ во својот напис за Панајота К. Ѓиноски, сега можам да дадам најзин подетален опис. Се работи за еден обемен ракописен зборник од богослужбени текстови (толкувања на Христовите „притч“ и на „чудесата Христови“, потоа за евангелски текстови во толкувањето на охридскиот архиепископ Теофилакт и др.), препис сторен од руски печатени дела од 18 век, во текот на 1873 година, во Галичник. Ракописот зафаќа повеќе од 1200 страни голема осмина. Зборникот нема заглавие. На првата страна, непагинирана, се наоѓа забелешка сторена со црвено мастило: „Из књига Панајота К. Ѓиновског“, Број 14, Мл. В. Ѓиновски“. Забелешката је сторил Милан, син на Василија, а внук од брат на Панајот, којшто умрел како ученик (според соопштението на другарката Надежда Ѓиновска). Вакви забелешки сторил Милан В. Ѓиновски и на останатите книги заостанати од Панајота Ѓиноски. Благодареејќи на означувањето бројот на секоја книга, се гледа дека во часот на правењето на овие забелешки кај наследниците на П. Ѓиноски имало повеќе книги од библиотеката на Панајота отколку што се денеска сочувани. Најголемиот број означен на една книга од библиотеката на Панајота е бројот 14, додека бројот 1 е почетниот број. Како ќе се види понатаму, денеска се познати само пет книги од заоставштината на Панајот, додека за останатите — најмалу — девет книги не се знае што станало со нив.

Покрај забелешката што ја направил М. В. Ѓиновски, на листот 2 а, со молив е назначено дека е „Писац Панајот К. Ѓиновски“. На крајот на првиот дел од зборникот, каде завршува „толкованието-то на притчи-те Христовы“, стр. 163, Панајот се потпишал, го забележил денот и годината на препишувањето и го удрил својот печат. Записот на Панајота гласи: „Преписатель Панајотъ Крстићъ Ѓиноски одъ Галичникъ изъ Дибрской нахиі. Галичникъ, 13 октоврїя, 1873 год.“ — и печатот. (в. факсимил). Истив потпис — запис е сторен и на стр. 712. — Треба да се истакне фактот дека во овој ракопис на Панајот, препишувачот наместа (во давањето содржината и во контекстот) се служи со мајчиниот јазик, како што е случај со првото заглавие и со насловот на вториот дел од зборникот: „ѿ главлѣніе на толкованіе-то на чудесата Христовы“. Мајчиниот јазик го употребил Панајот и на страна 194, во забелешката а) кон следниов текст: „тогѡ радї прѣжде мно гагѡ врѣмене явѣся ѣмъ ѣ звѣзда (а), ѣко...“; а) Звѣздата се явила предъ Рождество Хрѣтово дѣветъ мѣсецы, тоестъ, въ самыи день Благовещенїа...“ — И заглавието

— 163 —

и си чини да вие слушат, агаз и не Поксир и Ни
 шрѣ, тѣи агоже въ Петровѣ и Павловѣ вѣмъ и
 оуд агоже и тѣи агоже. Моѣ же не подвиго
 слова на области до сѣру, и вѣнчанъ вѣа, агоже
 роуди и подосиоити до сѣрѣтѣи до сѣрѣтѣи, агоже
 жасе хѣи ихъ. Краги же. Моѣ рече не хѣи вѣнчанъ
 Моѣ да вѣхъ бѣи надъ нимъ шрѣ, ари вѣдѣи
 стѣи и ископѣиас. Жидѣи, рече, ихъ же въ игоже
 ари вѣдѣи, во оѣне промѣшнѣи агоже ихъ ни
 гоже огажѣи агоже и въ мирѣ сѣмъ агоже
 агоже и Рѣмѣнѣи вѣи, агоже
 агоже и тѣи на заголѣиас.

Присаиасѣ
 Панаѣиасъ Гирѣиасѣ Гирѣиасѣ
 оудъ Гирѣиасѣ, игоже Гирѣиасѣ
 Гирѣиасѣ, 13 Октовриа, 1873 год.

Факсимил бр. 5

Страна 163 од преписот на зборникот од толкувања на новиот
 завет со потписот и печатот на Панајот К. Гиноски

на страна 195 е дадено на македонски: „Поклонение-то на волвѣ-т е (Поклонение волхвѣвъ), како што е случај и со заглавието на страна 286: Хрѣтосъ исцѣлѣетъ слѣгата на сотникъ-отъ. Останатите заглавија и целиот текст се дадени на руско-црквено-словенски јазик⁵⁵⁾.

Со бројот 13 е означен ракописот — препис на Граматика словенскогъ езика од Сава Сретеновић, Београд, 1859³⁾. На внатрешната страна од првиот непагиниран лист има запис 'сторен со раката на Панајота Ѓиноски: „Препишана на 1872 година. П. К. Ѓиновски.“ Како и останатите ракописни книги на Панајота и овој се одликува со убавиот, читок ракопис на Панајота. (Интересантно е да се спомене фактот дека еден егземплар од оваа Граматика на Сава Сретеновиќ е најден во Велес, со запишани имиња на управникот на Трговското училиште во Велес Јован Нешковиќ и власникот на книгата Лазар Арсовиќ Цеков. Станува збор за второ издание на книгата, Београд, 1856. Книгата е безразложно и непотполно опишана како книга од библиотеката на Цинот — Годишен зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, кн. II, 60; потполн опис во Годишен зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, кн. IV-6, 17).

Со бројот 4 е означен преписот на книгата: „По најновијој методи Теорија Јована Антонијевића, комесара министар. ун. дела М. Р. Павловића“. Ракописот е подврзан и на внатрешната страна од задната корица има два записа, сторени со раката на Панајот Ѓиноски, а се однесуваат на П. П. Његош: 1) Црногорски владика Раде или Петар II Петровић Њгош. Владика црногорски, бил прогласен за господара Црногорског на 19 октомври 1830 година; а умрел на 19 октомври 1851 година; 2) Петар П. Њгош. Владика Црногорски се родил 1 ноембра 1811 године у месту Њгушима. Татко му е Томо Марков, а мајка Ивана, и при кршчавање-то му дале име Раде“. Разбирлив е интересот што за Његоша го покажувал Панајот (и идните Црногорци — Ѓиноски). При тоа интересно е да се укаже на фактот дека Панајот се држи за 1811 година како година на раѓањето на Његош, што е денеска напуштена во полза на 1813 година.

Со бројот 1 е означена руската „Священная исторія Ветхаго завѣта“ од прот. Михаил Богославски, Санкт-Петербургъ, 1861²⁾, 8, 528; подврзана. На книгата Панајот сторил неколку записи: а) на насловната страна го удрил својот печат; б) на страна I од содржината: „Ова я свещена исторія су я купил за 25 гроша од Яковица Аврамоска П. К. Ѓиновски“; в) на страна VI од содржината: „Изъ

⁵⁵⁾ Според соопштението на љубезните сестри Надежда и Радмила Ѓиноски, овој ракопис — препис е во рацете на нивната фамилија од 1880 година. Ја користам на ова место приликата и на овој начин, најтопло да им се заблагодарам на сестрите Ѓиноски на готовноста да ми ги стават на расположение за проучување сите материјали од заоставштината на Панајота и на другите Ѓиноски, како и за многу корисните соопштенија за црногорскиот дел од родот на Ѓиноски,

книгъ Панајота Крѣтевиѣа Ђиноскога (изъ Галичникъ), 1869 год. Ранајот Крѣтиѣ. Неповезана су я купил 25 грошеви"; г) на страна 102, долу: „Подписана собственою моею рукою Панајотъ К. — Панајотъ, Теофиљ, Василия и Александриј, сыны Крѣтевиѣи"; д) на страна 286: „Изъ книгъ Панајота Ђиноскога (изъ село Галичник); е) на страна 421 се повторува записот од страна 286.

Со бројот 11 е означена печатената Ариметика, составлена Н. Т. Щегловымъ, Санкт-Петербургъ, 1860¹⁰). Има печат на Панајот К. Ђиноски.

Кај сестрите Ђиновски, покрај книги од заоставштината на Панајот Ђиноски, се наоѓаат и некои од заоставштината на дедо им Василија Ђиноски, многуплодниот зограф: 1) еден екземпляр од првото издание на „Стематографија“ од Христофор Жефаровиѣ, 1741, со еден запис од 1747 година сторен со раката на патријархот Шакабента⁵⁶); 2) еден екземпляр од „Вышній покровъ надъ Аеономъ или Сказанія о святыхъ, чудотворныхъ, Во Аеоноѣ прославившихся, иконахъ Божіей Матери и другихъ святыхъ, Въ Цариградѣ, Типографія Ц. вѣстника и содружіе, 1861²)” — На внатрешната страна на насловниот лист има запис: „Подаряватся ова я книга Василкове Крѣтевь 1870 іюнія 15-й. Нишавскій Паренія”. Како се гледа од записот-посветата, таа е сторена со раката на познатиот наш преродбеник Партенија Зографски, соплеменикот на Василија Ђиноски, и таа dostatно говори за блиските врѣски меѓу овие двајца знаменити Мијаци.

Кај сестрите Ђиновски, покрај разгледаните материјали, се наоѓаат и некои ракописни (преписи) учебници на Алексо Ђиноски, односно на други членови на фамилијата Ђиноски. Покрај фотографијата на Панајота, сестрите Ђиновски ги поседуваат и фотографиите на Василија, на Алексо и на други членови на фамилијата Ђиноски. Фирмата на А. Ђиноски е дадена на српски и на германски јазик: „Фотограф Александар К. Ђиновски од Галичник. У Врањи (Србија) 1883. На фирмата е втиснат и печат во кој, во лигатура, се застапени првите букви од имињата на четворицата синови на Крѣте Ђиноски.

8

Јован Хаѣи Васиљевиѣ пишува дека Панајот повезден препишувал многу работи и дека сите преписи му биле многу читливи и убави. Од сочувваните ракописи се гледа дека Панајот навистина со големо внимание ги правел преписите и воопшто забелешките. Кажувањата на П. Ровински дека заоставштината на Панајота ја добил во голем број одделни ли-

⁵⁶) Ђина Челебиѣ, во написот за Васиља Ђиноски („Побједа”, Титоград број 18 од 29. IV. 1962 год.) знае дека „овој уметник, изгледа, според некои написи од стариот печат, ја препишал и „Стематографија” на Христофор Жефаровиѣ“. Во заоставштината на Ђиноски не постои таков ракопис — препис. По сѣ изгледа дека некому, којшто го видел првото издание на „Стематографија“, му се сторило дека има работа со ракописна книга. Како се знае Жефаровиѣвата „Стематографија” со типот на буквите доста личи на ракописна книга,

стови, сè потврдуваат и во случајов со овој дел од заоставштината на Панајота, што се наоѓа кај сестрите Ѓиновски. Упорното раскажување кај Мијациите за големиот број ракописи и книги останати од Панајота, си имаат свое оправдание, како што можеше да се види и од оној мал дел од заоставштината на зографот, етнографот, фолклористот, лексикографот и граматичарот мијачки Панајот К. Ѓиноски.*

H. Polenaković

ПANAЈOT K. DJINOSKI

zographe, ethnographe, folkloriste et lexicographe

(1841-1886)

Dans l'étude précédente, l'auteur étudie la vie et l'activité de Panajot K. Djinoski, zographe; ethnographe, folkloriste et lexicographe macédonien resté jusqu'ici insuffisamment connu.

Panajot K. Djinoski s'était adonné d'abord à l'art des zographes. Plus tard il a fait une description des moeurs populaires des Mijaks (Macédoine de l'Ouest), puis il a recueilli des chants populaires des Mijaks et composé un dictionnaire du parler des Mijaks.

Dans cette étude on relate aussi des matériaux nouveaux trouvés dans les archives qui sont d'une importance considérable pour la connaissance de la vie et de l'activité littéraire de Panajot K. Djinoski.

* Откако беше напечатен овој труд, во Српската академија на науките и уметноста го најдов Речникот на П. Ѓиноски во преписот на Р. Огњановиќ. Овој Речник наскоро ќе го објавам одделно.